

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

PROBLEMATIKA LEVÁCTVÍ VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Kateřina Hejlová**
Vedoucí práce: PhDr. Hana Valešová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Hejlová**
Osobní číslo: **P10000481**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Problematika leváctví ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Zjistit četnost výskytu leváků mezi žáky 1. stupně ZŠ v Semilech a okolí prostřednictvím dotazníkového šetření.

Popsat aktuální situaci z hlediska výtvarné výchovy.

Zmapovat dostupnost specifických potřeb a na základě zjištěných výsledků navrhnout možná opatření vedoucí ke zmírnění obtíží leváků ve výtvarné výchově.

Požadavky:

studium odborné literatury, realizace dotazníkového šetření, pravidelné konzultace

Metody:

dotazníkové šetření, pozorování

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

DRNKOVÁ, Z., SYLLABOVÁ, R. Záhada leváctví a praváctví. 2. vyd. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1991. ISBN 80-201-0113-6.

GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. 2. vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0

HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠULA, P. Didaktika výtvarné výchovy I. 3. přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2005. ISBN 80-7290-237-7.

HEALEY, J. M. Leváci a jejich výchova. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-701-9.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Hana Valešová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

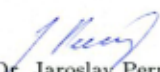
Datum zadání diplomové práce: **5. prosince 2013**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2015**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. prosince 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce PhDr. Haně Valešové, Ph.D. za odborné vedení, konzultace a cenné rady, které mi v průběhu realizace práce poskytla.

Anotace

HEJLOVÁ K.: Problematika leváctví ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy, Technická univerzita Liberec, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra primárního vzdělávání, Liberec 2015, Diplomová práce

Vedoucí: PhDr. Hana Valešová, Ph.D.

Diplomová práce je zaměřena na specifika leváků ve výtvarné výchově a na přístup učitelů výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol k těmto žákům. Teoretická část se nejprve věnuje obecné problematice leváctví a následně je orientována na leváctví ve výtvarné výchově. Výzkumná část zjišťuje specifika práce leváků v hodinách výtvarné výchovy a způsob jakým učitelé výtvarné výchovy přistupují k tomu, že mají ve třídě leváka. Jako výzkumné metody pro získání potřebných informací bylo použito anketní šetření a pozorování. Praktickou část tvoří tzv. Desatero pro učitele, které obsahuje doporučení při práci s leváky v hodinách výtvarné výchovy.

Klíčová slova

lateralita, leváctví, leváci, výtvarná výchova, 1. stupeň základní školy

Annotation

HEJLOVÁ K.: The problem of left-handedness in art education at primary school, Technical University of Liberec, Faculty of Science, Humanities and Education, Department of Primary Education, Liberec 2015, Diploma thesis

Lead: PhDr. Hana Valešová, Ph.D.

This diploma thesis is focused on the specifics of left-handedness in art education and to access by art teachers on the first grade of primary school for these pupils. Theoretical part of thesis is engaged in general issues of about left-handedness in first part and then is oriented on left-handedness in art education. Research part investigates the specifics of the work of left-handedness in art classes and way in which the art teachers are accessing to the fact that they have in class left-handers. As research methods for obtaining the necessary information was used questionnaire survey and observation. The practical part is arranged into „Ten Commandments“ for teachers, which includes recommendations for working with left-handers in art classes.

Key words

laterality, left-handedness, left-handed, art education, primary school

Obsah

Seznam obrázků	9
Seznam tabulek	9
Seznam grafů.....	9
ÚVOD	10
1 Teoretická část	12
1.1 Lateralita	12
1.2 Historie leváctví	12
1.3 Faktory ovlivňující pravorukost či levorukost	13
1.4 Leváci jsou jiní než praváci.....	15
1.5 Typy leváků.....	16
1.5.1 Levák nepřecvičený	16
1.5.2 Levák precvičený před nástupem do základní školy	17
1.5.3 Levák patologický	18
1.5.4 Levák z nutnosti	18
1.6 Diagnostika lateralit	18
1.6.1 Václav Příhoda.....	19
1.6.2 Zdeněk Matějček, Zdeněk Žlab.....	20
1.6.3 Miloš Sovák	21
1.7 Autoři zabývající se leváctvím.....	25
1.8 Výhody a nevýhody leváctví ve VV	26
1.8.1 Výhody	26
1.8.2 Nevýhody	27
1.9 Leváci – významní výtvarní umělci.....	28
1.9.1 Leonardo da Vinci.....	28
1.9.2 Michelangelo Buonarotti.....	29
1.9.3 Rafael	30
1.9.4 Josef Lada	31
1.9.5 Alfons Mucha.....	32
1.10 Pomůcky vhodné pro leváky	33
1.10.1 Tužky pro leváky.....	33
1.10.2 Pastelky pro leváky	34
1.10.3 Trojhranné voskovky	34
1.10.4 Trojhranné štětce	35

1.10.5	Trojhranné násadky pro leváky	35
1.10.6	Rychleschnoucí inkoust	36
1.10.7	Nůžky pro leváky	36
1.10.8	Ořezávátka pro leváky.....	36
1.10.9	Malířské palety pro leváky	37
1.11	Zásady	37
1.11.1	Správné sezení při kreslení.....	37
1.11.2	Správný úchop kresebného náčiní.....	38
1.11.3	Uvolňovací cviky	39
1.11.4	Místo ve třídě	40
1.11.5	Uspořádání věcí na lavici	41
2	Výzkumná část.....	42
2.1	Anketní šetření	42
2.1.1	Cíle anketního šetření.....	42
2.1.2	Výzkumné otázky.....	42
2.1.3	Cílová skupina.....	43
2.1.4	Výzkumný nástroj	43
2.1.5	Sběr dat	43
2.1.6	Analýza anketního šetření	44
2.1.7	Diskuze k výzkumu	54
2.2	Pozorování	64
2.2.1	Cíl pozorování.....	64
2.2.2	Cílová skupina.....	65
2.2.3	Výzkumný nástroj	65
2.2.4	Sběr dat	65
2.2.5	Analýza pozorování	66
2.2.6	Diskuze k pozorování.....	69
2.3	Shrnutí výsledků z anketního šetření a pozorování.....	72
3	Praktická část	74
3.1	Desatero pro učitele.....	74
	ZÁVĚR	80
	Seznam použité literatury.....	81
	Internetové zdroje	82
	Seznam příloh	84

Seznam obrázků

Obrázek 1: Leonardo da Vinci, zdroj: Atlas Signs and Plagues 2015	28
Obrázek 2: Michelangelo Buonarotti, zdroj: Creighton 2015	29
Obrázek 3: Rafael, zdroj: Wikipédia 2015	30
Obrázek 4: Josef Lada, zdroj: Johnston 2015	31
Obrázek 5: Alfons Mucha, zdroj: Šumberová 2015	32
Obrázek 6: Stupnice tvrdosti tuh, zdroj: Štefková 2015	34
Obrázek 7: Správné sezení, zdroj: Opatřilová 2014	38
Obrázek 8: Správný úchop kresebného náčiní, zdroj: MŠ Mezi Domy 2015	39
Obrázek 9: Levák stříhající nůžkami pro praváky, 2. ročník, Semily 13. 2. 2015	72

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozdělení funkcí hemisfér podle B. Sattlerové	15
Tabulka 2: Rozdělení funkcí hemisfér podle Z. Matějčka.....	16
Tabulka 3: Rozdělení funkcí hemisfér podle J. M. Healeyové.....	16

Seznam grafů

Graf 1: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 1	44
Graf 2: Vyhodnocení odpovědí na otázky č. 2 a 3.....	45
Graf 3: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 4	46
Graf 4: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 5	47
Graf 5: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 6	48
Graf 6: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 7	49
Graf 7: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 8	50
Graf 8: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 9	51
Graf 9: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 10	52
Graf 10: Poměr městských a vesnických škol disponujících pomůckami pro leváky.....	59
Graf 11: Poměr městských a vesnických škol nedisponujících pomůckami pro leváky....	60

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá problematikou leváctví ve výtvarné výchově na 1. stupni základních škol. Leváctví v dnešní době je zcela běžné a ostatní společností je považováno za tentýž plnohodnotný lidský znak jako praváctví. Ačkoli je tento přístup bezpochyby správný, je nutné si uvědomit určité odchylky, které jsou způsobeny odlišnými specifiky těchto dvou typů lateralit.

Má vlastní zkušenost se stala impulsem pro vypracování této diplomové práce. Během jedné učitelské praxe jsem se dostala do situace, která mě přivedla na myšlenku, že v dnešní době je tak velká četnost leváků, až se v některých ohledech na ně zapomíná. Při jedné z hodin výtvarné výchovy jsem žákům poskytla možnost zapůjčit si mnou přinesené nůžky, aby mohli pracovat na zadaném úkolu, pokud nebudou mít vlastní. Toto jsem konala v domnění, že tímto gestem pomohu všem žákům k tomu, aby mohli nerušeně a kvalitně plnit úkol. Z tohoto domnění jsem byla vyvedena v okamžiku, kdy mi jeden žák oznámil, že je levák a potřebuje nůžky pro leváky. V tu chvíli mi došlo, že ačkoliv se leváci každodenně objevují v mé blízkosti, nikdy jsem nepřemýšlela o tom, zda se něčím, kromě upřednostňování levé ruky, liší od praváků a zda vyžadují i odlišné přístupy například od učitelů. Zajímalo mě, zda je toto pouze můj nedostatek nebo jedná-li se o obecnou neinformovanost.

Z tohoto důvodu je teoretická část diplomové práce zaměřena nejen na lateralitu obecně, ale také se zaměřuje na témata leváctví, která jsou propojena s výtvarnou výchovou. Můžeme se zde seznámit s některými významnými světovými i českými levorukými malíři a především s výhodami, které levákům přináší právě výtvarná výchova. Dále v této části nalezneme informace o pomůckách pro leváky, které jsou na dnešním obchodním trhu velmi populární a doporučené.

Ve výzkumné části se budeme zabývat výsledky získané z anketního šetření. Toto šetření bylo zaměřeno na učitele výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol, konkrétně na jejich přístup k levákům. Také se zde zaměříme na výsledky z pozorování, které proběhlo v hodinách výtvarné výchovy. Pozornost byla věnována nejen samotným levorukým žákům, ale také učitelům.

V následující praktické části nalezneme shrnutí získaných poznatků z odborné literatury a poznatků získaných prostřednictvím jednotlivých výzkumných metod.

Tyto poznatky jsou sjednoceny v tzv. Desateru pro učitele. Jedná se o doporučení, na co myslet při hodině výtvarné výchovy, pokud máme ve třídě leváka.

1 Teoretická část

V této části diplomové práce se budeme zabývat teorií zaměřenou na specifika leváctví, výtvarnými pomůckami, které jsou vhodné pro leváky, a zmíníme se o tom, na co by učitelé výtvarné výchovy neměli zapomínat, pokud se ve třídě vyskytuje levoruký žák.

1.1 Lateralita

Lze ji charakterizovat jako upřednostňování levého či pravého párového orgánu. V tomto zmíněném případě máme tedy na mysli ruce, nohy, oči a uši. Pokud jde o preferenci horní končetiny, můžeme lateralitu označit jako praváctví a leváctví. Jelikož zde hovoříme o upřednostňování jednoho ze smyslových či pohybových orgánů, využíváme obecně platný termín funkční lateralita. Upřednostňování však neznamená zapojení pouze jedné strany těla do prováděné činnosti. Člověk využívá při určité práci například obě své ruce s tím, že pokud se jedná o motoricky náročný úkol, hlavní funkci zde převezme vedoucí ruka, která splní všechny pohyby mnohem rychleji a s větší přesností než ruka pomocná (Sovák 1962, s. 14).

Každý jedinec je ve srovnání s ostatními jiný a ve spoustě věcí odlišný. Najít dva samostatné jedince, kteří budou naprosto totožní, je zkrátka nemožné. Toto platí i pro posuzování lidského kvalitativního znaku, čímž je lateralita. Podle profesora Sováka (1962, s. 15) se můžeme setkat s lidmi, kteří budou výhradně praváci nebo leváci, ale také můžeme narazit na lidi, kteří budou ve stejné míře a kvalitě využívat jak ruku pravou, tak i ruku levou. A zároveň také musíme u lidí s vyhraněnou lateralitou rozlišovat stupně využívání své dominantní ruky. Existují lidé, kteří jsou považováni za silně vyhrazené leváky či praváky a lidé, u kterých je jejich funkční lateralita pouze naznačena.

1.2 Historie leváctví

Kdybychom se vrátili do doby o několik tisíc let nazpět, mohli bychom zde nalézt pracovní nástroje, které byly ergonomicky koncipovány k manipulaci pravou rukou. V době okolo 3000 let před naším letopočtem se lidé zaměřovali na výtvarné umění, které rovněž poukazovalo na dominanci pravé poloviny těla. Toto bylo podkladem pro myšlenku, že celá civilizace musí být pravoruká.

Z těchto zřejmých důvodů se již v této době začalo využívat metod přeučování leváků na praváky (Drnková, Syllabová 1991, s. 5).

Teprve až na konci 19. století našeho letopočtu se přední odborníci začali zajímat o specifika leváctví a praváctví. Při svém bádání se především zaměřili na odlišné fungování levé a pravé poloviny mozku. Tento fakt ale neovlivňuje pouze to, jaká strana lidského těla bude ta převládající, ale v neposlední řadě se také podílí na utváření lidské osobnosti. Díky nevhodným přístupům ke změně laterality se už u předškolních dětí mohou vyskytnout nejen zdravotní potíže, ale i zaostávání ve školních znalostech oproti spolužákům. Obtížné začleňování do dětského kolektivu či jiné závažné poruchy jsou pak následným efektem tohoto zásahu do přirozenosti jedince. Z těchto důvodů se tedy odborníci shodli na tom, že není vhodné leváky přeučovat na praváky. Ba naopak bychom měli pomoci levákům se správně a zdravě rozvíjet. Toto platí nejen pro rodiče, ale především i pro všechny pracovníky školských a výchovných zařízení, na čemž má zásadní zásluhu profesor Miloš Sovák (Drnková, Syllabová 1991, s. 5-6).

V dnešní době se můžeme s problematikou leváctví odkazovat na docenta Zdeňka Matějčka, který se svým týmem prosazuje myšlenku rovnocenného přístupu ke všem žákům. Je také zastáncem takového postupu, aby všem žákům, a to bez ohledu na to, zda se jedná o praváky či leváky, byly poskytnuty stejné možnosti vzdělávání (Drnková, Syllabová 1991, s. 6-7).

1.3 Faktory ovlivňující pravorukost či levorukost

Ruka jakožto končetina je nedílnou součástí lidského těla. Je to jedinečný nástroj, který člověka činí zcela výjimečným v celé živočišné říši. Díky rukám člověk dokáže to, co je naprosto nemyslitelné u jiných živočichů. S jejich pomocí můžeme téměř neomezeně žít a fungovat v širokém lidském společenství, komunikovat mezi sebou, vzdělávat se, uskutečňovat své myšlenky, měnit věci okolo nás a mnoho dalšího (Drnková, Syllabová 1991, s. 36-37).

Mnoho autorů se zabývalo zdánlivě jednoduchou otázkou: „Co rozhoduje o tom, zda člověk bude pravoruký či levoruký?“ Názory těchto autorů se v odpovědích zcela odlišují. Např. Paul Sarasin, švýcarský přírodovědec, se domníval, že v době kamenné si lidé vyráběli „univerzální“ nástroje, které bylo pak možno používat jak pravou, tak

i levou rukou. Z tohoto vyplývá, že se v této době vyskytovalo pravorukých lidí stejně jako levorukých. Až o několik tisíc let později bylo výrazné praváctví zapříčiněno podmínkami, ve kterých lidé žili. Vojáci bojovali s mečem v pravé ruce, neboť levou rukou drželi štít, kterým si chránili hrudník před nepřáteli. Díky této skutečnosti měli lidé propracovanější pohybové schopnosti a celkově lepší motoriku v pravé ruce. Tato primární úvaha ovšem selhávala u žen, neboť se přímo neúčastnily tehdejších válek (Drnková, Syllabová 1991, s. 42).

Doktorka Marian Annettová přišla s myšlenkou, že upřednostňování jedné strany lidského těla jde ruku v ruce s dědičností po předcích. Pokud jsou oba rodiče leváci, pak i jejich potomek bude s největší pravděpodobností levák. Aby tuto svoji teorii mohla prokázat za platnou, musela nejprve povést široký průzkum v populaci. Výsledky průzkumu však ukázaly, že ve většině případů se levorukým rodičům narodily právě děti pravoruké a naopak (Drnková, Syllabová 1991, s. 42-43).

Naproti tomu Hermann-Josef Zoche (2006, s. 47) nevylučuje myšlenku, že leváctví je způsobeno dědičností. Ze své zkušenosti může potvrdit, že v jeho rodině se leváctví předává z generace na generaci již dlouhá léta. Začínaje jeho levorukou babičkou a jejími levorukými sourozenci, přes matku, jeho samotného až po jeho levoruké děti a děti jeho sourozenců. Také zastává názor, že je dobré, pokud se v rodině vyskytuje více než jeden levák, neboť celá rodina bere leváctví za zcela normální a běžné.

Profesor Miloš Sovák (1962, s. 24-26) ve své odborné publikaci odkazuje na značnou řadu autorů, kteří se zabývali otázkou příčiny levorukosti. Jedni si stojí za tím, že na základě výsledků z různých provedených výzkumů je levorukost zapříčiněna dědičností. Na opačném pólu se nacházejí autoři, kteří argumentují s prokazatelnými důkazy o tom, že levorukost je výhradně ovlivněna okolním prostředím. Sám autor se přiklání k názoru, že levorukost zapříčiněna okolními jevy je pouze vedlejší. Kdežto dědičnost je prvotním činitelem laterality.

V 60. letech 20. století se většina odborníků shodla na tom, že pravorukost a levorukost je zapříčiněna nesouměrností ve fungování mozku, jak bylo zmíněno již v předešlé kapitole (Drnková, Syllabová 1991, s. 42). Tato teorie nebyla do dnešní doby nijak překonána ani vyvrácena.

Hermann-Josef Zoche (2006, s. 38-42) ve své publikaci uvádí, že jedna část lidského mozku, velký mozek, je rozpuřlena na dvě poloviny, levou a pravou hemisféru. I když každá hemisféra je orientovaná na odlišné činnosti a má na starosti něco jiného, tak přesto mezi nimi probíhá vzájemná koordinace. Obě hemisféry jsou uzpůsobeny tak, že jedna kříží tu druhou. To má za následek, že levá hemisféra vysílá impulzy ovlivňující pravou část těla a zároveň reaguje na podněty, které k ní přicházejí téže z pravé poloviny lidského těla. Bylo prokázáno, že u značně velké části naší populace je v převaze levá hemisféra, což potvrzuje skutečnost, že se nacházíme ve společnosti, která je označována jako pravoruká.

1.4 Leváci jsou jiní než praváci

Jak bylo již výše zmíněno, obě hemisféry jsou specializované na jiné úlohy. U každého jedince je vždy jedna polovina mozku dominantní. To zapřičiňuje, že jedinec preferuje právě činnosti své převládající hemisféry. Z tohoto důvodu můžeme pozorovat zřejmé rozdíly mezi praváky a leváky.

Hermann-Josef Zoche (2006, s. 50) se ve své knize odkazuje na Barbaru Sattlerovou, která uvádí tyto rozdíly mezi pravou a levou hemisférou:

Tabulka 1: Rozdělení funkcí hemisfér podle B. Sattlerové

Levá hemisféra	Pravá hemisféra
Pravá strana těla	Levá strana těla
Analytické, logicko-řečové myšlení, lineární (po sobě následující)	Syntetické, ucelené, komplexní myšlení, s četnými návaznostmi, propojeními a vztahy probíhajícími v jednom čase
Čas	Prostor a perspektiva
Centrum řeči	Tělesná představivost v prostoru, prostorová orientace
Gramatikální porozumění	Obrazová představivost, rozpoznávání obličejů
Řečové pochopení významu slov	Paměť na melodie
Slovní zásoba, zejména abstraktní pojmy	Rozpoznávání výšek a hloubek tónů v hlase, vcítění se do pocitů (empatie), porozumění vyjádření, sociální vnímání
Intelekt	Intuice
Optimističtí	Pesimističtí

Matějček (1988, s. 37) je zastáncem těchto rozdílů mezi pravou a levou hemisférou:

Tabulka 2: Rozdělení funkcí hemisfér podle Z. Matějčka

Levá hemisféra	Pravá hemisféra
Řeč – slova a věty	Přírodní zvuky a hluky
Slabiky (jako fonetické jednotky řeči)	Izolované hlásky - fonémy
Melodie	Rytmus
Konfigurace písmen znamenající slovo	Prostorové vztahy, tvary, písmena jako tvary
Analyticko-syntetizační činnost (sekvenční analýza, např. řečových celků v části – slova v hlásky)	Holistické, globální vnímání, poznávání obličejů, emocionální složky vjemů

Jane M. Healeyová (2002, s. 35) ve své knize popisuje následující rozdíly mezi oběma hemisférami, které jsou uvedeny v tabulce:

Tabulka 3: Rozdělení funkcí hemisfér podle J. M. Healeyové

Levá hemisféra	Pravá hemisféra
Řečové a jazykové funkce (včetně čtení a psaní)	Prostorové vnímání
Logika a uvažování	Umělecké dovednosti
Motorické činnosti	Emoce, včetně výrazu obličeje

1.5 Typy leváků

Podle odborné literatury rozlišujeme několik druhů leváků. Následující podkapitoly se zaměřují pouze na vybrané typy leváků, které definoval profesor Miloš Sovák ve své publikaci *Lateralita* jako pedagogický problém.

1.5.1 Levák nepřecvičený

I přes to, že budeme u levorukého dítěte zcela respektovat jeho převážné využívání a zapojování své dominantní levé ruky do běžných každodenních činností, nemůžeme si být nikdy jisti tím, že tento jedinec se bude cítit v převažující pravoruké společnosti jako rovnocenný. Rodiče, ale i vychovatelé a učitelé se snaží stůj co stůj ničím zásadně nezasahovat do jeho přirozeného vývoje, tím pádem ničím negativně

neovlivňovat jeho jedinečnou osobnost. I když se budeme pokoušet všemožně a postupně odbourávat levákovy mylné myšlenky o jeho méněcennosti, výsledek našeho nemalého úsilí se nemusí zcela shodovat s naším optimistickým očekáváním. Toto je jistě zapříčiněno tím, že levoruký jedinec se musí již od svého narození setkávat s běžnými každodenními situacemi, které jsou ovlivněné a zároveň přizpůsobené značnému vlivu praváctví. Dítě se již ve svém raném dětství snaží vypořádávat s prvky zcela specifickými pro pravorukou společnost (Sovák 1962, s. 46).

1.5.2 Levák přecvičený před nástupem do základní školy

Na přirozenou levorukost malého jedince může být vyvíjen ze strany rodičů značný nátlak k preferenci pravé poloviny lidského těla. Pokud dítě, začne upřednostňovat svoji méně obratnou ruku, dojde i k zásadní změně v dosavadní dominanci mozkových hemisfér. Jak je známo u levorukého dítěte má řídicí funkci pravá hemisféra. Potom, co přeucený levák začne naplno využívat svoji pravou ruku, převezme hlavní funkci hemisféra levá, která ovšem u leváka zastává vedlejší funkci. Z tohoto důvodu si u přecvičených leváků můžeme povšimnout činností, které jsou prováděny jejich přeucenou pravou rukou méně dokonale, než kdyby je vykonávali levou, tedy v tomto případě obratnější rukou (Sovák 1962, s. 46-47).

Hermann-Josef Zoche (2006, s. 75-76) je toho názoru, že při násilném přecvičení leváků na praváky nedochází k výměně dominance mozkových hemisfér. Ovšem dochází k zásadnímu zatížení vedlejší hemisféry, což vede ke komplikacím v uspořádaných procesech v mozku. Přeucení způsobuje u značného množství leváků i další možné následky, které komplikují úspěšné zvládnání povinné školní docházky (poruchy paměti, koncentrace, potíže při procesech využívaných nejen v českém jazyce – čtení a pravopis, žáci mají problém s určováním pravé a levé strany, porucha jemné motoriky a řeči). U těchto problémů to ovšem nekončí, neboť z nich vyrůstají další sekundární obtíže. Tyto druhotné následky v sobě nesou negativní pocity v samotném prožívání přeuceného levorukého jedince. Jeho chování prokazuje nežádoucí prvky, které mohou znesnadňovat bezproblémové začlenění nejen do dětského kolektivu, ale i do celé společnosti. Dále sem můžeme zařadit i další potíže, psychické a neurotické.

1.5.3 Levák patologický

Tento název používáme u jedinců, u kterých levorukost vznikla jako důsledek poškození mozku. V době před porodem došlo u plodu k poškození levé mozkové hemisféry, která zodpovídá za správné fungování pravé poloviny těla. Z tohoto důvodu musela převzít hlavní funkci vedlejší pomocná hemisféra, v tomto případě pravá, která rozhodla o jedincově levorukosti (Sovák 1962, s. 47).

1.5.4 Levák z nutnosti

Jedinci takto označovaní se narodili a převážně používali svoji dominantní pravou ruku. Toto ovšem platilo do doby, než jedince postihla velmi závažná situace, která způsobila nehybnost či naprostou ztrátu pravé ruky. Za těchto okolností neměl pravoruký jedinec žádnou jinou možnost, než začít využívat svoji levou ruku naplno. Jelikož je zde zcela nefunkční pravá ruka, tak následné stoprocentní používání levé ruky nevyvolává žádné negativní důsledky (Sovák 1962, s. 47).

1.6 Diagnostika laterality

Sovák (1962, s. 58-59) se ve své publikaci zmiňuje o možné myšlence, že určení dominantní ruky je možno provést pouhým poměrem velikostí paží daného jedince. Jelikož se ale badatelé nedopátrali k výsledkům, ze kterých by se daly vyvozovat jednoznačné závěry, byla tato teorie o diagnostice laterality zcela zamítnuta. Z uvedeného vyplývá fakt, že jedinec, který má silnější pravou ruku, nemusí být za každou cenu pravák. Může se jednat o jedince, který je nucen určité výkony provádět pravou, v jeho případě nedominantní rukou. Práce pravou rukou je tedy za těchto okolností pro něho více namáhavá, což vede k posílení a i nárůstu objemu paže.

S další teorií o rozpoznání vedoucí ruky přišel ruský neurolog Lazar Solomonovich Minor. Domníval se, že podle podkožní žilní pleteně se dá určit, kterou ruku bude člověk více využívat. Ruka, na které je dokonaleji vyvinuta podkožní žilní pleteně, je právě ta dominantní. Řada autorů se tímto Minorovým testem zabývala a ověřovala jeho platnost. To však poukázalo na to, že dosažené výsledky tohoto testu se u většiny zkoumaných značně odchyľují od předpokládaných výsledků. Český neurolog Josef Vinař je toho názoru, že nepoměr rozložení podkožní žilní pleteně je pouze znakem vrozené asymetrie (Sovák 1962, s. 59).

Z důvodu neustálého vývoje a přibývání zvláštností v lidské souměrnosti, se odborníci spíše odkazují a využívají testy, které jsou sestavené na základě provádění určité činnosti. Tyto testy lze využít jak pro posouzení dominance motorické, tak i smyslové. V knihách odborníků zabývajících se touto problematikou můžeme nalézt obsáhlý rejstřík různých zkoušek. Autoři však v sestavování svých testů nejsou jednotní. Jedni jsou zastánci spíše jednodušších úkolů, druzí zase naopak upřednostňují úkony spíše složitějšího charakteru. Výhodou využití takového způsobu vyšetřování jsou prokazatelné výsledky, na které se můžeme spíše spolehnout při sestavování závěrů o jedincově preferenci levé či pravé strany těla. Ovšem i zde se v otázce spolehlivosti názory odborníků značně liší. To, co jeden pokládá za výhradně spolehlivé, druhý vnímá zcela jinak. Než ale někoho označíme za leváka, je nutné, abychom nezapomněli zohlednit jeho vývoj a také vlivy, které na něho působí v pravoruké společnosti (Sovák 1962, s. 61).

1.6.1 Václav Příhoda

Významný český pedagog Václav Příhoda sestavil zkoušku laterality, která se skládá z 16 činností. Na základě častějšího využití levé či pravé ruky při úkonech se dá vyvodit, zda jedinec je levák nebo pravák, nebo jestli má alespoň určité sklony k levorukosti. Příhoda se domnívá, že pokud člověk z těchto 16 činností vykoná nejméně 12 činností levou rukou, můžeme ho jednoznačně označit za leváka. A pokud člověk alespoň při třech aktivitách využije svoji levou ruku, můžeme předpokládat, že se u něho projevují sklony k levorukosti (Sovák 1962, s. 52-53).

V následujícím výčtu nalezneme 16 činností, které tvoří zkoušku laterality sestavenou Václavem Příhodou (1936, s. 146):

1. při spínání rukou levý palec nahoře (křížení rukou)
2. při založení rukou levá ruka zasunuta (křížení paží)
3. rozdávání karet
4. hrožení nebo ukazování prstem
5. uchopování hrnku s uchem
6. házení míčem a sbírání míče
7. ořezávání tužky
8. tleskání (levou na pravou)

9. kroužení oběma pažemi týmž směrem doleva (pravá ruka se po chvíli otáčí doprava, je nemotorná, lehce se unavuje
10. navlékání jehly
11. zapínání knoflíku
12. natáčení bavlny na cívku
13. sahání po předmětu
14. užívání kladiva, nebozezu nebo jiného nástroje
15. velikost palce a dlaně
16. zkouška dynamometrem

1.6.2 Zdeněk Matějček, Zdeněk Žlab

Dětský psycholog Zdeněk Matějček spolu s doktorem Zdeňkem Žlabem rovněž sestavili test, který určuje dominanci končetin a smyslových orgánů. Tyto testy obsahují zkoušky, které načerpali u jiných autorů, ale také zkoušky, které si upravili podle sebe. Pro zkoušku laterality ruky je sestaveno 13 úkonů, při kterých se zjišťuje preference oné ruky. Pro vyhodnocení závěru lze využít jimi sestavený vzorec $DQ = \frac{\sum P + \sum A/2}{\sum P + L + A}$, kde P znamená počet vykonaných úkonů pravou rukou, L počet úkonů vykonaných levou rukou a A znamená počet úkonů, které jednotlivec provedl oběma rukama najednou, anebo oběma rukama střídavě. Pokud se hodnota DQ bude pohybovat v rozmezí 0-50, lze diagnostikovaného jedince označit jako leváka. Při hodnotě 50-75 mluvíme o tom, že se u jedince objevuje nevyhraněná lateralita. Hodnota 75-100 vypovídá o jedincově vyhrazeném praváctví (Sovák 1962, s. 53).

13 činností, které tvoří zkoušku laterality horní končetiny sestavenou Zdeňkem Matějčkem a Zdeňkem Žlabem (Sovák 1962, s. 53):

1. házet korálky do lahvičky
2. navléknout nit do jehly
3. silně se opřít jednou rukou
4. plácnout jednou rukou do nastavené dlaně
5. sáhnout si na nos, ucho apod.
6. co nejvýše dosáhnout rukou
7. mnutí rukou
8. „strouhat mrkvičku“
9. tleskat střídavě do dlaní a na koleno

10. tleskání oběma rukama
11. strčit ukazovák do kroužku
12. navíjet nit na cívku
13. sepnout ruce

1.6.3 Miloš Sovák

Profesor Miloš Sovák (1962, s. 58) se svým týmem odborných spolupracovníků uskutečnil vyšetření laterality v mateřských a na základních školách v Praze. Cílem této diagnostiky nebylo pouze zmapování, v jakých poměrech se lateralita nachází. Jejich záměrem bylo i odhalení základních projevů laterality končetin, ale i smyslových orgánů. Také jim šlo o zjištění, jakou genetickou informaci si člověk v sobě nese. Na základě toho mohli pozorovat změny v motorice a smyslovém vnímání jedince. Tyto změny byly zapříčiněny jednak prostředím, ve kterém se převážně vyskytuje pravoruká společnost, ale také následky, které byly způsobeny potlačováním a přecvičováním přirozené laterality. Posláním tohoto vyšetřování mělo být v zásadě pozorování důsledků pravorukého prostředí, a nejen odhalení různých způsobů nápravy, ale především prevence.

Pokusili se sestavit soubor zkoušek, který nebude zas až tak činnostně obsáhlý, ale zároveň bude obsahovat úkony, které lze snadno a bez jakýchkoliv obtíží provádět i ve školním prostředí. Mělo by se jednat o aktivity, které nemají žáci předem nacvičené. U žáků mladšího školního věku, je dobré doplnit činnostní test anamnézou. Údaje k této anamnéze nám mohou poskytnout vychovatelé žáka či jeho rodiče. V tomto případě je důležité od nich získat věrohodné informace, což je považováno za velmi náročný úkol. Někdy si totiž rodiče ani nemusejí povšimnout, že by jejich potomek měl v dětství nějaké nejasnosti v tom, jakou ruku při určité činnosti použít. Jindy se nám zase může stát, že rodiče schválně popírají, že by jejich dítě někdy vykazovalo nějaké známky levorukosti. Je nesmírně důležité, abychom si získali rodiče a jejich důvěru na svoji stranu a pomohli jim překonat jejich předsudky o levácích. Za těchto okolností poté můžeme získat od rodičů velmi důležité informace, které nám pomohou zmapovat vývoj laterality u jejich dítěte. Věrohodné poskytování údajů o lateralitě dítěte v jeho raném věku je podle Sováka a jeho spolupracovníků mnohem významnější a cennější než diagnostické činnostní testy při určování vrozené laterality. Je to z toho důvodu, že tyto testy nám podávají konečné výsledky o lateralitě, která se

u jedince projevuje nyní, nikoliv nám neurčují laterální vrozenou. U žáků staršího školního věku se nezaměřujeme na jejich anamnézu, ale necháme je mluvit o jejich pocitech při vykonávání úkolů. Někdo může zažívat pocit jistoty u využívání jedné ruky a naopak při zapojení ruky druhé může mít strach z toho, že se zraní, neboť je při práci konané onou rukou velmi nejistý (Sovák 1962, s. 61-62).

Tyto testy bychom měli provádět tak, aby žák ani nezpozoroval, že je nějakou činností diagnostikován. Jednotlivé úkoly nedáváme žákovi pouze jednou. Pro dostatečnou věrohodnost získaných výsledků je důležité, abychom v průběhu času úkoly s žákem několikrát zopakovali. Je však nezbytně nutné, opakovat je vždy při jiné příležitosti. Nezbytnou součástí této diagnostiky je motivace. Ta slouží k tomu, abychom odvedli žákovi pozornost od přemýšlení a soustředění se nad tím, jakou ruku využije při splnění daného úkolu. Tím pádem žák vykoná činnost zcela spontánně, což má pro nás důležitou vypovídající hodnotu. Motivovat žáky můžeme například nějakou hrou či závodem. U starších jedinců se můžeme oprostít od snahy odstranit žákovi soustředěnost na provedení úkolu. Na místo toho zde můžeme žákům slovně podávat instrukce, které je navedou, co mají dělat. (Sovák 1962, s. 62-63).

V tomto testu najdeme zkoušky, které jsou spíše jednoduššího charakteru, a zároveň s sebou nenesou až tak velkou možnost ovlivnění pravorukou společností.

1. Sepnutí rukou – žák zavře oči a v co nejkratším možném časovém úseku sepne ruce tak, že se prsty střídavě propletou mezi sebou. Ruka, jejíž palec překrývá palec druhé ruky, je považována právě za tu preferovanou. Ovšem mnoho odborníků vyzkoušelo tento test, při kterém byly zjištěny překvapující výsledky. Zhruba u poloviny testovaných osob se jejich pravý palec vyskytl nahoře a u druhé poloviny respondentů byl nahoře jejich palec levý. Z tohoto vyplývá fakt, že by muselo být přibližně stejný počet leváků jako praváků, což neodpovídá statistickým závěrům zhotovených z tehdejší doby. Vyšel tedy názor, že sepnutí ruky je pouze zvyklostní záležitost, která nemá žádnou spojitost s laterální (Sovák 1962, s. 63-64).

2. Zkouška navlékání – žák má za úkol na nit navléknout jehlu nebo korálek. Při této zkoušce poznáme vedoucí ruku tak, že je aktivní při činnosti. Například vedoucí ruka je ta, která navléká korálku na nit, se kterou nehýbeme. Může to být ale i ta ruka, která navléká nit do korálku, kterou držíme pevně v ruce bez jakéhokoliv pohybu. Jestliže při navlékání korálku na nit žák využívá aktivně obě ruce, může se zde jednat

o tzv. ambidextrií, tedy případ, kdy jedinec nemá laterální vyhraněnou. I zde spolehlivost zkoušky není považována za stoprocentní. Ukázalo se, že pokud tato zkouška poukáže na jedince jako na praváka, je v tomto případě možné, že se jedná o praváka vrozeného nebo se také může takto projevat i levák, u kterého byla jeho levorukost potlačena. Na druhou stranu, pokud test vyhodnotí jedince jako leváka, můžeme si být jisti tím, že jeho levá ruka je skutečně ta vedoucí (Sovák 1962, s. 64- 65).

3. Stavění kostek – žák skládá věž z kostek, které jsou připraveny před ním. Je důležité dbát na to, aby tuto činnost bral jako hru a to bez povšimnutí, že ho někdo při tom pozoruje. Sledujeme zde, jakou rukou žák sahá po kostce a pokládá ji na ostatní. Při průběhu této aktivity je dobré, pokud v místnosti nejsou rodiče, kteří by mohli jedince nějakým způsobem ovlivňovat. Pokud se ale stane, že například matka bude u stavění věže, tak přecvičovaný levák ponejprv začne sbírat kostky a následně stavět věž pravou rukou. Ve chvíli, kdy bude věž dosahovat značné výšky a nestability, při které je zapotřebí větší soustředěnosti, začne jedinec spíše využívat své vedoucí levé ruky. Toto platí i při rozebírání věže, kdy se žák musí pečlivě soustředit na odebrání kostek tak, aby kymácivá věž nespadla. Také pokud dítěti položíme kostky po jeho pravé ruce, tak pouze skutečný levák si pro ně sáhne levou rukou, ostatní si je berou bližší pravou rukou (Sovák 1962, s. 65).

4. Míchání a rozdávání obrázků či karet – u této aktivity je bezpochyby vedoucí ruka ta, která zde zastává hlavní činnost (Sovák 1962, s. 65).

5. Sbíráání sirky – položíme dvě sirky rovnoběžně vedle sebe a kolmo přes ně položíme třetí sirku. Žákovým úkolem je sebrat vrchní sirku tak, aniž by se pohnuly dvě souběžné sirky položené vespod. Při této aktivitě se žák musí velmi soustředit a být zcela opatrný při braní sirky. Z toho důvod jistě bude volit pro splnění úkolu palec a ukazováček právě té ruky, která je vedoucí a ve které má větší jistotu správnosti provedení. Pokud se stane, že vrchní sirku odebere dvěma ukazovácíky, znamená to obourukost (Sovák 1962, s. 65).

6. Současné kreslení jednou rukou čtverec a druhou rukou kruh – v průběhu této aktivity poznáme vedoucí ruku tak, že zásadně ovlivňuje činnost ruky druhé. Pokud preferovaná ruka kreslí například čtverec a pomocná kreslí kruh, ve finále bude

výsledek takový, že obě ruce budou kreslit to, co ruka dominantní. V našem případě bude jedinec nakonec kreslit čtverec oběma rukama současně (Sovák 1962, s. 65-67).

7. Kreslení obrázku – dítěti dáme za úkol nakreslit například domeček nejprve jednou rukou a poté druhou rukou. Všímáme si, jak se dítě projevuje při kreslení, ale také hodnotíme různé kvalitativní znaky tahů a linií. Je velmi důležité si všimnout detailů v obrázku. Dítě, které nakreslí pravou rukou strohý domeček, ale s přesnější linií, a levou rukou nakreslí domeček, který nebude až tak dokonalý, ale bude u něho značné množství detailů (okénka, záclony, komín, plot,...), můžeme ho pokládat za leváka, neboť tato zkouška je spojena s úrovní intelektu (Sovák 1962, s. 67).

8. Písmo – tento typ zkoušky byl použit spíše u žáků staršího školního věku. Jedinec se má podepsat pravou a poté i levou rukou ve směru zleva doprava. Dále se má opět podepsat oběma rukama, ale zrcadlově, tudíž zprava doleva. Při této aktivitě nás může zaujmout, jak některým dětem jde lehce psát napoprvé levou rukou nebo dokonce zrcadlově (Sovák 1962, s. 68).

9. Měření času – žákům zadáme nějaký úkol a nenápadně měříme čas. Důvodem našeho měření je zjištění, jak dlouhý časový limit žák potřebuje na splnění úkolu pravou a levou rukou. Můžeme předpokládat, že ruka, která vykoná činnost v kratším časovém úseku, je obratnější. Další zkoumání spolehlivosti této zkoušky poukázalo na výsledky, podle nichž rychlejší ruka je ta, která je více procvičována, a nemusí to být nutně ruka genotypicky vedoucí. Toto platí například u vrozeného leváka, který je přecvičován a nyní více využívá pravou ruku. V tomto případě levákova pravá ruka zvládne hbitěji vyřešit zadaný úkol, než ruka levá (Sovák 1962, s. 68-69).

Miloš Sovák (1962, s. 91) ve své publikaci také popisuje, jak s těmito nasbíranými informacemi můžeme dále pracovat. Za prvé vyhodnotíme jednotlivé aktivity, u kterých jsou výsledky pouze orientační. K těmto výsledkům přičteme kvalitu zkoušek kresby a písma. Zde se odkazujeme pouze na výkony, kde je levorukost prokázána výrazně lepším provedením levou rukou. Dále svoji pozornost zaměříme na činnosti, při kterých bylo jejich splnění provedeno v kratším časovém limitu levou rukou, což svědčí o znaku levorukosti. A nakonec celý proces doplníme anamnézou, která je důležitá pouze pro odhalení jedincovy levorukosti. Z tohoto postupu vyplývá, že při vyhodnocování laterality pracujeme pouze s výsledky, které nesou znaky typické pro levorukost.

Při vyhodnocování výsledků je důležité, abychom byli pečliví a nedělali hned ukvapené závěry. Pokud nám rodiče při osobní anamnéze dítěte sdělí informace, které poukazují na jedincovu levorukost, a v testech se prokáže jako zásadní pravák, můžeme z tohoto vyvodit závěr, že se jedná o vrozeného leváka, který byl jednoznačně přecvičen na praváka. V tomto případě se následně prošetří, jakými způsoby a za jakých okolností docházelo k přecvičení, z čehož můžeme dále vyvodit, o jaký stupeň levorukosti se jednalo. Může se také stát, že výsledky některých zkoušek prokazují občasné využití pravé nebo levé ruky bez větších rozdílů. Zde se snažíme oprostit od závěru jedincovy obourukosti, ale uvažujeme o možnosti pouze částečného přecvičení leváka. Dále se můžeme při vyhodnocování výsledků setkat s případem, kdy jedinec některé úkoly plní zásadně pravou rukou a jiné zase levou rukou. Toto může být zapříčiněno nedostatečným přecvičením vrozeného leváka, který je vůči tomuto zásahu značně odolný (Sovák 1962, s. 80).

1.7 Autoři zabývající se leváctvím

Na leváctví se značně zaměřil **profesor Miloš Sovák**, neboť upřednostňování levé ruky se jevílo jako jedna z příčin poruch řeči, na které se specializoval. Z tohoto důvodu se začal o toto téma více zajímat. Ovšem informace o podstatě a významu leváctví z různých zdrojů byly pro něho neuspokojivé z důvodu odlišnosti názorů autorů. Za těchto podmínek mu tedy nezbylo nic jiného, než aby se pustil do sběru svých dat týkajících se levorukosti, přičemž mu byli nápomocní školní i mimoškolní pracovníci. Z jejich výzkumu se můžeme dozvědět různé informace o podstatě laterality, jakou má funkci v pedagogické praxi, a dále se můžeme obohatit o znalosti týkající se prevence poruch, které jsou zapříčiněny narušením laterality (Sovák 1962, s. 9).

Na přelomu 20. a 21. století se problematikou laterality, tedy hlavně leváctvím, zabývá **doktorka Jane M. Healeyová**, pocházející z Ameriky. Ona sama upřednostňuje svoji levou ruku a už jako malé dítě, ale i v pozdějším věku si povšimla, že ji její levorukost více či méně odděluje od převažující pravoruké skupiny lidí, která se nachází v jejím blízkém okolí. Tato situace ji samozřejmě nepomáhala k tomu, aby se mohla cítit mezi lidmi šťastně a bezstarostně. K tomu všemu si neustále musela klást otázku, proč se cítí, jako by byla něco odlišného od ostatních, něco zvláštního. Tyto její zkušenosti a láskyplný vztah k dětem se staly podnětem k vydání studie o leváctví

u dětí, na které spolupracovala s dalšími dvěma doktorkami. Její velký zájem o leváctví a dětskou psychologii se projevil již na vysoké škole, kde se rozhodla zkoumat preferenci jedné či druhé ruky (Healeyová 2002, s. 10-11).

1.8 Výhody a nevýhody leváctví ve VV

Doktor Miloš Sovák (1985, s. 106) uvádí myšlenku, že pokud jsme nijak zásadně nezasahovali do přirozenosti vývoje leváka a nesnažili se ho přecvičit na praváka, je možno se domnívat, že takovýto jedinec může nalézt v pravoruké společnosti jisté výhody oproti ostatním. Pokud se narodí dítě, které vykazuje jednoznačné známky levorukosti a zároveň je za těchto okolností vedeno správnou výchovou, měli bychom se na tuto skutečnost dívat optimistickými očima. Je tedy důležité, aby dítě již od narození mělo možnost využívat při manipulaci s věcmi ruku, která je pro něho dominantní. Tím pádem zmírníme riziko vzniku potíží způsobených nuceným přecvičováním a jedinec vyrůstá v plnohodnotného, vyrovnaného a emočně stabilního člověka, který je schopen kvalitně odvádět svoji práci a využívat svůj mozek. Jelikož se levák neustále pohybuje ve společnosti, která je převážně pravoruká, tak v některých situacích je nezbytně nutné, aby levák využil i své ruky pravé, která se za těchto okolností zdokonaluje, což přináší levorukému člověku jisté výhody. Takovýto jedinec je tedy schopen dokonale využívat nejen svoji dominantní levou ruku, ale také se naučil značné obratnosti při využívání ruky pravé.

1.8.1 Výhody

Ačkoli někteří z nás mohou vnímat levorukost jako určitý handicap, tak ve skutečnosti můžeme u levorukých žáků zaznamenat především několik výhod, které jsou níže uvedeny.

Kreslení – Hermann-Josef Zoche (2006, s. 110) ve své publikaci uvádí myšlenku značného nadání levorukých dětí projevující se v jejich kresbě, která je považována za kvalitnější než kresba praváků. Toto je zapříčiněno hlavní funkcí jejich pravé mozkové hemisféry, která je orientována na dovednosti potřebné při kreslení. Z tohoto důvodu můžeme o levácích říci, že na rozdíl od praváků se vyznačují svou jedinečnou pozorovací schopností, prostorovým vnímáním, emocionalitou či vynikajícím rozeznáváním barev. Za těchto okolností není divu, že leváci rádi kreslí, neboť se jim jejich práce bezpochyby daří.

Fantazie – toto je další přednost, která je ve značné míře charakteristická pro leváky, neboť také sídlí v dominantní pravé hemisféře. Fantazie jim pomáhá malovat bez jakéhokoliv omezení. Díky ní se mohou plně osvobodit a vyjádřit to, co právě prožívají (Zoche 2006, s. 110).

Tvořivost a kreativita – doktorka Healeyová (2002, s. 104) se zmiňuje o tom, že je možné mezi leváky najít značnou část jedinců, kteří v sobě nesou jakýsi dar tvořivosti. Když se zaměříme na určité profese, které vyžadují skutečně nějakou tvořivost, jako je např. herectví, sochařství a další výtvarné profese, jistě zde najdeme celou řadu nadaných levorukých umělců, kteří disponují pro ně charakteristickým kreativním myšlením.

1.8.2 Nevýhody

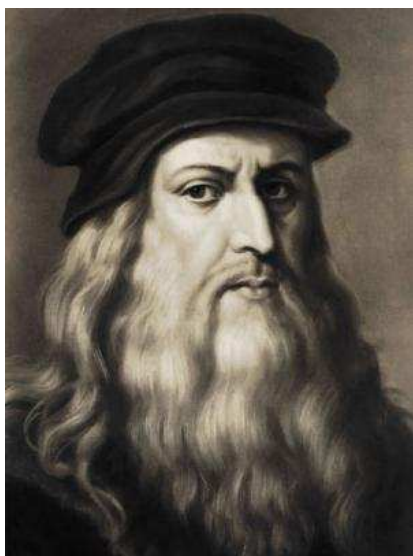
Co se týče výtvarné výchovy, tak zde budeme jen těžko hledat nějaké zásadní překážky, se kterými by se měl levoruký žák ve vyučovací hodině potýkat. Nevýhodu můžeme vidět snad jen v nácviu metod pod vedením pravorukého učitele. Tuto jasnou převahu příznivých okolností pro výtvarné umění nám může potvrdit i skutečnost, která poukazuje na značné procento leváků studujících na uměleckých školách (Healeyová 2002, s. 90).

Pravoruký učitel – jak jsme již výše uvedli, toto je zřejmě největší obtíž, se kterou se může levoruký žák setkat v hodině výtvarné výchovy. Pravoruký učitel a levoruký žák nese úskalí v samotném nácviu nové metody. Zatímco učitel pomáhá pravorukým žákům vést jejich pravou ruku svou pravou rukou, levoručí žáci jsou v této situaci odkázáni spíše sami na sebe a na svoji přizpůsobivost. V ideálním případě by se měl učitel pokusit zapojit svoji levou ruku, a stejným způsobem pomoci i levákovi, kterému by měl při nácviu vést jeho levou ruku. Pokud tento způsob pomoci z nějakých důvodů nefunguje tak, jak by měl, je dále možné levorukému žákovi pomoci tím, že se učitel posadí naproti němu. Žák sleduje činnost učitele a zrcadlově napodobuje jeho pohyby a úchopy. Je důležité, aby si učitel alespoň uvědomil tyto překážky, s kterými se žák musí potýkat. Za daných okolností ovšem toto neznamená pro levoruké jedince žádný neřešitelný problém, neboť si v sobě nesou schopnost přizpůsobit se, jako jednu z jejich výhod (Healeyová 2002, s. 90).

1.9 Leváci – významní výtvarní umělci

V celé historii lidstva se vyskytovalo a stále ještě vyskytuje nepoměrně méně levorukých jedinců než pravorukých. I přesto, že se leváci v populaci vyskytují v nepříliš početném zastoupení, nemůžeme tuto menšinu přejít bez povšimnutí, neboť je to část lidstva, která značně zasáhla do našich dějin. Kdyby tito významní jedinci nežili, náš svět by zcela jistě nedosahoval takové podoby, kterou má dnes. Nelze si ani představit, jak by asi vypadala italská renesance, kdyby nebylo Leonarda da Vinci, Michelangela nebo Rafaela. Byly to osobnosti, které činily nemalé změny, čímž ovlivňovaly a zároveň proměňovaly jejich okolní svět a dějiny lidstva. Na základě dominance pravé mozkové hemisféry disponují levorucí výtvarní umělci kvalitami vizuálního a prostorového vnímání. Tyto jejich přednosti jim zajistily i jejich jedinečnost ve vizuálním umění (Wright 2007, s. 6-9).

1.9.1 Leonardo da Vinci

Obrázek 1: Leonardo da Vinci, zdroj: *Atlas Signs and Plagues 2015*

Leonardo da Vinci žil v období renesance. Společně s Michelangelem a Rafaelem obohatil celou italskou renesanci. Jeho vizuální a prostorové schopnosti byly označovány jako mimořádné. Ne nadarmo se jeho jméno spojovalo s pojmem génius. Do historie se zapsal jako mnohostranně nadaný myslitel, který vládl talentem, jenž sahá daleko za hranice vědy a umění. Byl považován za nejvýznamnějšího muže v období renesance, což může potvrdit i jeho obraz *Mony Lisy*, který se proslavil po celém světě a stal se tak dokonce nejslavnějším obrazem světa (Wright 2007, s. 52).

Leonardo se narodil jako nemanželské dítě. Z těchto důvodů se mu nedostávalo řádného vzdělání. Na druhou stranu mu jeho školní absence přinesla volnost v levorukém rozvoji. Celou řadu svých zápisků psal zrcadlově, pouze texty, které byly určeny pro čtení druhými, sepsal normálním způsobem (Wright 2007, s. 52-55).

Leonardo ve svých čtrnácti letech odešel do učení k florentskému malíři, kde již od samého počátku dokazoval své mimořádné nadání. Právě v této době se do

výtvarného umění dostala nová technika. Vlámští malíři začali místo temper používat olejové barvy, které zasychaly pomaleji, což dávalo umělcům prostor pro tvorbu do větší hloubky a mohli se více zabývat i detaily. Italští malíři techniku olejovými barvami sice znali, ale používali ji pouze omezeně. Až Leonardo začal jako jeden z prvních využívat olej jako hlavní přísadu při malbě. Jeho práce se vyznačovaly detaily a hloubkou, která byla vytvořena kladením vrstev barev přes sebe. Od této doby se nebránil novým věcem ani experimentování s olejovou technikou, které poskytlo volnost jeho tvůrčím schopnostem. V Leonardových perfekcionistačích dílech můžeme objevit i novou, do té doby neznámou techniku sfumato. Tato technika se vyznačovala jemným stínováním, jež navozovalo dojem, že prvky umístěné na pozadí obrazu jsou jakoby obklopeny mlžným oparem. Byl také zastáncem originality v myšlenkách a nápadech a zavrhoval názory podporující oddanost tradicím. Díky tomuto jeho postoji o něm můžeme hovořit jako o geniovi a velkém umělci (Wright 2007, s. 55-56).

1.9.2 Michelangelo Buonarotti

Obrázek 2: Michelangelo Buonarotti, zdroj: Creighton 2015

Michelangelo se do dějin lidstva zapsal jako největší umělecký genius zabývající se sochařstvím, malířstvím, architekturou a v neposlední řadě také básnictvím. S Leonardem da Vinci ho spojoval získaný dar, vycházející z pravé hemisféry mozku, čímž bylo dokonalé vizuální a prostorové vnímání, díky němuž mohli tvořit nezapomenutelné vizuální umění. Na druhou stranu tito dva velcí umělci stáli proti sobě v opozici, neboť je od sebe odlišovaly nejen jejich názory, ale také i nemalé osobní rozdíly. Mimo jiné mezi nimi stálo těžké rivalství podněcované Michelangelovou soutěživostí a Leonardovou snahou shodit názory toho druhého (Wright 2007, s. 62-66).

Stejně jako Leonardo, tak i Michelangelo se stal ve svých čtrnácti letech učedníkem florentského malířského mistra. Tomu ovšem předcházelo zděšení jeho otce,

když se dozvěděl o nesmírné touze Michelangela stát se uměleckým malířem. Do té doby se otec domníval, že jeho syn dostuduje školu, aby se mohl stát obchodníkem. Povolání malíře totiž v době renesanční spadalo hluboko pod úroveň povolání hodící se pro šlechtice. Když ale otec spatřil jeho odhodlání stát se malířem, nemohl mu dále bránit a umožnil mu splnit jeho velký sen, možnost vyjadřovat své nadání uměním. Jak se později ukázalo, Michelangelo měl v sobě nejen talent umělce, ale vládl také schopnostmi zdatného obchodníka (Wright 2007, s. 62-65).

Celé Michelangelovo okolí si bylo vědomo jeho velké lásky k sochařství, které upřednostňoval před malířstvím. Proto když papež Julius II. přemýšlel o tom, komu svěřit malbu fresky v Sixtinské kapli, uvádí se, že ze zjištěných důvodů mu byl doporučen právě Michelangelo svými dvěma rivaly. Domnívali se totiž, že když zadaný úkol nepadá do oboru sochařství, ve kterém se tak Michelangelo vynikal, nebude jeho dílo zas až tak dokonalé, a tím pádem ztratí přízeň u papeže. O to větší je čekalo překvapení, když poprvé spatřili, jak se Michelangelo zdárně popral se svým úkolem.

Bylo to až k neuvěření a dech beroucí, jak za čtyři roky, převážně sám, dokázal vyzdobit strop více než čtyřmi sty postavami, které byly vymalovány v nadživotní velikosti. V okamžiku, kdy toto veledílo poprvé spatřil zrak jeho rivala Rafaela, neváhal a hned začal nějaké prvky přenášet i do své malby (Wright 2007, s. 70-71).

1.9.3 Rafael

Obrázek 3: Rafael, zdroj: Wikipedia 2015

Také Rafael patřil do jedinečné trojice velkých renesančních umělců, kteří se zasadili o to, že období italské renesance se stalo jedním z vrcholů historie. Právě zásluhou Rafaelových, Leonardových a Michelangelových neobyčejných vizuálních schopností můžeme italskou renesanci považovat za tak významnou. Jejich levorukost a vynikající vizuální vnímání bylo ovšem asi to jediné, co tyto umělce spojovalo. Rafael byl zcela odlišný typ leváka, u kterého jsme mohli nalézt harmoničnost. V malbě se vyznačoval elegancí, půvabem a lehkostí. Některá jeho díla se stala

jedněmi z největších děl renesance (Wright 2007, s. 72).

Rafael měl oproti Michelangelovi poněkud jednodušší cestu k rozvoji svého nadání a vizuálních schopností v souladu s harmonickým rodinným životem. Rafaelův otec byl zastáncem toho, aby jeho syn přirozeně vyrůstal se všemi specifiky levorukého dítěte. Právě tímto postojem ovlivnil jeho pozdější život, neboť tento přístup přinesl Rafaelovi lehkost a grácii, kterou v pozdějším věku využíval ve společnosti. Na rozdíl od Michelangelova otce se Rafaelův otec sám věnoval malbě a svého syna zasvětil již v raném věku do světa umění. Brával ho s sebou do svého ateliéru, kde mu malý Rafael pomáhal (Wright 2007, s. 72-75).

V Rafaelových dílech nalezneme lehkost a grácii, která byla zčásti ovlivněna mistrem, který byl známý svou graciézností, a u kterého se Rafael vyučil. Z větší části je ale jeho gracie připisována možnosti vyrůstat svobodně a zároveň rozvíjet svůj levoruký talent. Již v sedmnácti letech překonal svého mistra, když z jeho naturalisticky laděných obrazů vyzařovala umělcova empatie. Leváci disponují schopností vcítit se do druhého člověka. Tento dar Rafael využil i pro ztvárnění charakterových výrazů a lidskosti postav v jeho obrazech. Jeho díla na nás jedinečně působí svou lehkostí, laskavostí, štědrostí, křehkostí a hřejivou atmosférou (Wright 2007, s. 75).

1.9.4 Josef Lada

Obrázek 4: Josef Lada, zdroj: Johnston 2015

Josef Lada je považován za jednoho z našich předních českých umělců. Snad všichni znají Ladu jako malíře, který je svým stylem nezaměnitelný, a autora knih pro děti, které si dále i sám ilustroval.

Doktor Luboš Hlaváček (1986, s. 11-24) se ve své publikaci zaměřil na život a dílo národního umělce Josefa Lady. Tyto dvě oblasti nelze od sebe oddělovat, neboť právě Ladovo mládí prožité v malé vesničce se stalo pro něho velkou inspirací, kterou můžeme nalézt v celé jeho umělecké tvorbě. Už od mládí se u něho objevoval výrazný výtvarný talent, který prokazoval neustálým kreslením a malováním. Ještě před začátkem své školní docházky pomaloval snad

všechno, co se mu dostalo pod ruku. Do té doby také využíval při svých kresbách pouze ruku levou, což se náhle po nástupu do školy změnilo, neboť byl přeucen k využívání ruky pravé. To ovšem na Ladovi nezanechalo žádné negativní následky a svůj talent, nejen v oblasti výtvarného umění, který byl jistě podmíněn převážnou činností pravé části mozku, rozvíjel dál.

Josef Lada za svůj život prošel řadou pracovních míst, kde se ale stále pohyboval v oblasti odkazující na umění. Díky své umíněnosti se dostal až ke svému vysněnému cíli a stal se jedním z významných tvůrců umění. Jak bylo již výše uvedeno, Ladova výtvarně umělecká tvorba je jedinečná a nezaměnitelná. Vykazuje se přesnými liniemi, které ztvárňují nejen obrysy postav a předmětů, ale také jimi určuje objem a prostor, do kterého klade své postavy stylem, který ve výsledku připomíná jeviště loutkového divadla. Jeho plynule tažené zaoblené linie uzavírající tvar byly doplněny ostře ukončenými a ráznými tahy, které vyplňovaly vnitřní plochu. Obrysové linie se staly i hraničními pro rozmístění barevných ploch, díky nimž obrazy působí na příjemce rytmicky a harmonicky (Hlaváček 1968, s. 67, 114-115).

1.9.5 Alfons Mucha

Obrázek 5: Alfons Mucha, zdroj: Šumberová 2015

Jako dalšího z významných českých levorukých umělců můžeme jmenovat Alfonse Muchu. Ve světě umění se proslavil nejen svými uměleckými plakáty, ale vynikal i ve světě architektury, fotografování, šperkařství, sochařství a ve vytváření návrhů bytových doplňků.

Již od útlého mládí se Alfons Mucha toužil zařadit mezi velké světové umělce. Nejprve se ovšem setkal s pouhou prací ilustrátora, která ho finančně neuspokojovala. Nicméně ho tato zkušenost neodradila od jeho vysněných cílů. Posléze se začal seznamovat s lidmi z uměleckého světa, kteří zásadně ovlivnili a podnítili Muchovu uměleckou jedinečnost. Svým prvním plakátem si otevřel bránu do velkého světa umění, kde se díky svým barvitým představám stal uznávaným představitelem nového stylu, vyznačující se svou dekorativností. V průběhu života si vytvořil svůj osobitý styl,

který nese prvky zásadně charakteristické pro jeho tvorbu, ale také obsahuje znaky typické pro tehdejší umění. I když se jeho dekorativní tvorba neustále proměňovala, tak Mucha neztrácel na kvalitě, neboť si zachoval svůj jedinečný styl (Wittlich 2006, s. 8).

1.10 Pomůcky vhodné pro leváky

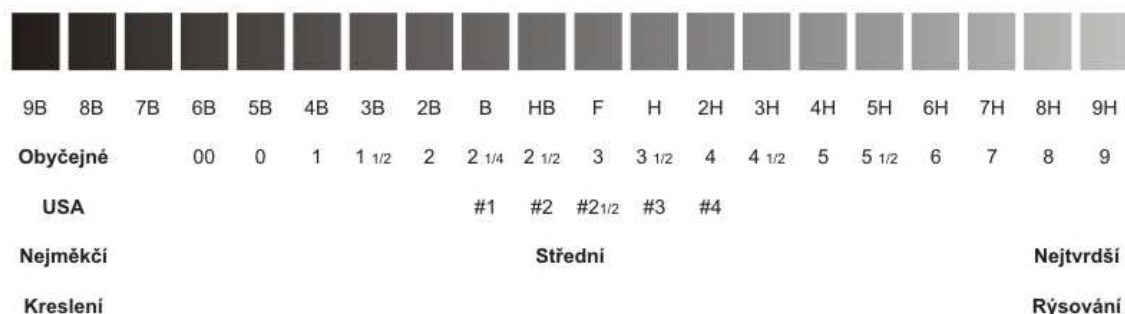
Vlivem vývoje postojů naší společnosti se v dnešní době nahlíží na leváky jako na rovnocenné partnery. Ani sami leváci si mnohdy neuvědomují, že žijí ve společenství, kde je převaha pravorukých lidí, a že ledajaké věci provádějí odlišným způsobem než ostatní. Často tuto skutečnost berou na vědomí až když si všimnou, jak je druzí udiveně pozorují při vykonávání nějaké práce nebo když mají na nějakém úkolu pracovat společně s pravákem. Ve většině případů každodenních činností ani nemají možnost se pozastavit nad svou odlišností, neboť značnou část aktivit provádějí již automaticky. Když se malé děti učí novým činnostem, například v nějaké skupině, tak malí leváci se netrápí tím, že mají nějaké obtíže při osvojování, protože okolo sebe můžou vidět ostatní děti, jak se s tím také potýkají. Tímto ale nesmíme zastínit fakt, že malí leváci musí vynaložit více energie pro osvojení si určité schopnosti a musí se více přizpůsobit svému okolí, aby mohli zažít pocit úspěšnosti. Nejen z těchto důvodů se na světovém obchodním trhu začaly objevovat různé pomůcky, které jsou určeny výhradně pro manipulaci leváky. Tyto pomůcky díky svému ergonomickému designu mají levákům usnadnit jejich držení a manipulaci s nimi (Vodička 2008, s. 79-80).

Jak jsme již výše uvedli, v dnešní době si můžeme výtvarné pomůcky vybírat ze široké škály nabídek. Několik výrobců se také začalo zabývat pomůckami pro leváky, které jsou nyní velmi rozšířené a populární. Tyto speciálně upravené pomůcky můžeme zakoupit od různých výrobců.

1.10.1 Tužky pro leváky

Tyto dřevěné grafitové tužky patří mezi první takto ergonomicky tvarované pomůcky. Díky prohloubeným jamkám po obvodu jsou tužky vhodné pro nácvik a realizaci správného a zdravého špetkového úchopu, k čemuž značně napomáhá i její trojhranný design. Tužky jsou barevně oddělené z toho důvodu, aby se lépe rozeznávaly, neboť jamky vyhloubené na žlutě označené tužce jsou uzpůsobeny pro leváky na rozdíl od tužky s červeným koncem pro praváky, kde jsou jamky zrcadlově obrácené.

Tvrdość tuh je zde označena jako HB, což znamená, že tužka obsahuje středně tvrdou tuhu. Tyto tužky jsou díky své tvrdosti vhodné ke skicování. Pro kreslení se dále využívají měkké tužky o tvrdosti B.

Obrázek 6: Stupnice tvrdosti tuh, zdroj: Štefková 2015

1.10.2 Pastelky pro leváky

Pastelky jsou nejoblíbenější a nejvíce využívanou výtvarnou pomůckou, neboť manipulace s nimi nepřináší levákům žádné obtíže a nerozmazávají se. Pastelky určené levákům nesou ve velké míře stejné vlastnosti jako výše uvedené tužky pro leváky. Jeden ze dvou rozdílů je v tom, že pastelky neobsahují grafitové tuhy, ale barevné tuhy, které se odlišují svými odstíny (světlé a tmavé tóny). Pokud máme rozsáhlou sadu pastelek, můžeme v ní nalézt i jejich různé valéry (několik odstínů jednoho tónu). Druhý rozdíl spočívá v tvrdosti tuh, která na rozdíl od tužek nebývá obvykle u pastelek uvedena. Rozdíly v tvrdosti ale mezi nimi najdeme. Obecně platí, že pastelky určené pro školní potřebu jsou považovány za středně tvrdé, kdežto pro umělecké potřeby využíváme pastelky, které jsou měkké, abychom mohli jemně překrývat jednotlivé vrstvy barev (Vodička 2008, s. 67).

1.10.3 Trojhranné voskovky

Nejen pro leváky, ale také pro praváky je vhodné ve výtvarné výchově využívat pomůcky, které jsou vyrobeny v trojhranném programu. Tento speciální tvar byl vyvinut před více jak šedesáti lety holandskou firmou Bruynzeel – Sakura za odborné asistence pedagogů a dalších odborníků, zabývajících se problematikou dysgrafie. Z tohoto důvodu se můžeme spolehnout na to, že při práci s takto tvarovanými pomůckami si žáci zaručeně zautomatizují správný úchop a další návyky při kreslení (Part limited 2015).

Obzvláště s žáky na prvním stupni základní školy je dobré využívat při kreslení právě voskovky. Voskovky jsou měkké a z tohoto důvodu s nimi žáci rádi kreslí, neboť na ně nemusí vynaložit tak velký tlak. Tím si žáci procvičují motoriku a uvolňují ruku, což slouží i jako prevence křečovitého úchopu a dalších problémů při výuce psaní. Nyní můžeme najít na trhu nejen klasické voskovky, které všichni dobře známe, ale také nově vyráběné tzv. **magické trojboké voskovky**. Tyto voskovky svými jedinečnými vlastnostmi jistě okouzlí každé dítě. Díky nim se z malých školáků mohou v hodinách výtvarné výchovy stát malí umělci. Dají se využít při spoustě výtvarných metod, kde můžeme využít jejich hranu či špičku. Ve své ploše mají zapuštěný úchop, který, stejně jako u trojhranného programu, zaručuje jejich správné držení.

1.10.4 Trojhranné štětce

Trojhranný tvar pastelek, tužek či voskovek již v dnešní době nikoho z nás nepřekvapí. Takto tvarované pomůcky jsou velmi známé a využívané širokou populací. Ve škole je můžeme najít snad ve většině penálů malých školáků. Co se ovšem moc nevidí, jsou trojhranné štětce, ale i ty jsou k dostání v obchodech. Je možné pro leváky zakoupit jak štětce kulaté, tak i štětce ploché, které mají násadku tvarovanou do trojhranného programu.

1.10.5 Trojhranné násadky pro leváky

Pokud se nám nepodaří sehnat trojhranné štětce, tak k tomu, aby si žáci zafixovali správný úchop při práci se štětcem, nám poslouží tzv. trojhranná násadka. Tuto násadku nasadíme na štětec a tím dosáhneme požadovaného trojhranného programu. Tato násadka nám nejen zaručí stejně pohodlné držení, jako kdybychom pracovali s trojhrannými štětci, ale jedná se také o dostupnější variantu. Násadku je možné nasadit i na tužku, pastelku či redispero, které má kulatý tvar. Pozor na různé druhy násadek, trojhranné násadky jsou speciálně tvarované pro leváky a speciálně pro praváky. Leváci mají na jedné ploše vyznačeno písmeno L a praváci mají vyznačené písmeno R. Na plochu s těmito písmeny si žáci umístí své palce.

1.10.6 Rychleschnoucí inkoust

Jak jistě všichni víme, práce s tuší je ve výtvarné výchově pro žáky velmi náročná. Je to z toho důvodu, že tuš zasychá až po delší době, a tím pádem se lehce rozmazává. V okamžiku nepozornosti mohou mít žáci svůj výtvar, na kterém tak usilovně pracovali, celý zničený. Tyto nešťastné chvíle se mohou stát všem žákům bez ohledu na to, jestli jsou praváci nebo leváci. Ovšem leváci mají pro ně větší předpoklady, a proto je tedy lepší v hodině výtvarné výchovy levákům místo obyčejné tuše poskytnout rychleschnoucí inkoust a tím zmírnit riziko rozmazání obrázku.

1.10.7 Nůžky pro leváky

Nůžky patří mezi nástroje, které používáme snad skoro každý den, neboť práce s nůžkami je pro děti velmi zábavná a zároveň při ní dochází k rozvoji koordinace pohybů obou rukou, pečlivosti, trpělivosti a další důležitých vlastností. Nejen z těchto důvodů, ale jistě také kvůli uspokojení zákazníka mají téměř všechny firmy zabývající se výrobou a prodejem školních a kancelářských potřeb ve svých nabízených produktech i nůžky, které svým uzpůsobením zaručí levákům komfort při manipulaci s nimi. Pro malé, nejen levoruké školáky volíme nůžky, které jsou spíše kratší a na koncích zaoblené. Žákům se s nimi lépe pracuje. Pro leváky volíme nůžky, které mají opačně překřížené nože. Levák tím pádem vidí, jakou část papíru přesně stříhá a tím minimalizuje odchýlení od nakreslené a posléze stříhané linie (Vodička 2012).

1.10.8 Ořezávátka pro leváky

Ořezávátka určené levákům se liší od běžného ořezávátka pro praváky tím, že jeho ostří je připevněno na opačné straně. Tím pádem leváci mohou tužku zasunout do otvoru levou rukou a ořezávat ji otáčením stejným směrem jako praváci, tedy směrem od těla. Tento způsob ořezávání je pohodlnější a přirozenější, než kdyby museli tužkou otáčet směrem k sobě. Vedle těchto klasických ořezávek můžeme levákům pořídit i ořezávátka s nádobkou určenou na odpad, které jsou také určeny výhradně pro ně. Tyto nádobky mají na povrchu prohlubně, které jsou přesně tvarované pro vhodné držení leváků.

1.10.9 Malířské palety pro leváky

V dnešní době se můžeme na obchodním trhu setkat i s paletami, které jsou určeny pro levoruké žáky. Tyto palety jsou tvarově uzpůsobené k jejich držení v pravé ruce. Jsou vyráběné z různých materiálů, liší se od sebe velikostně a dokonce i tvarově.

1.11 Zásady

Dobu, ve které se dítě pokouší o svoji první kresbu, bychom neměli pokládat za bezvýznamnou, neboť tyto počáteční kresebné pokusy rozhodují o jeho dalším vývoji v oblasti řeči a rozumových schopnostech. Pokud dítě začne využívat svoji vedoucí ruku při kreslení již v raném věku, tím vytvoří vhodné podmínky pro optimální následný rozvoj. Z těchto důvodů bychom měli dítě podpořit, aby své schopnosti mohlo přirozeně rozvíjet s ohledem na jeho dominantní levou ruku. Budeme-li neustále levoruké dítě při kreslení přesvědčovat, aby využilo svoji pravou ruku, nemůžeme počítat s tím, že jeho konečný výtvar bude stejně hodnotný, jako ten, který by nakreslil levou rukou. Místo častého napomínání a okřikování bychom se měli spíše zaměřit na to, aby si dítě již v počátcích mohlo brát do ruky tužku, která mu více vyhovuje, a co nejdříve si osvojilo správné držení náčiní a správnou polohu těla při kreslení (Sovák 1985, s. 45- 47).

1.11.1 Správné sezení při kreslení

Nejen v hodinách výtvarné výchovy bychom neměli zapomenout dohlédnout na to, aby dítě sedělo v lavici rovně a nehrbilo se. Toto platí pro praváky stejně jako pro leváky. Pokud nebudeme věnovat značnou pozornost správnému sezení, mohou se u dítěte objevit následné zdravotní obtíže, jako jsou např. deformita páteře, zkracování břišních svalů či ovlivnění činnosti břišních a hrudních orgánů. V dnešní době se ve školách vyskytuje nábytek, který je tvarován tak, aby podporoval správné zakřivení páteře. Ovšem pouze anatomicky upravený nábytek nestačí. Důležité je dítě naučit sedět tak, aby na židli sedělo celým svým pozadím, přičemž nohy spočívají celými chodidly na podlaze či na pevné podložce. Kolena jsou od sebe ve vzdálenosti dvou pěstí vedle sebe a lýtková část se stehenní částí nohy svírají úhel přibližně 90°. Hrudník by v žádném případě nemělo dítě opírat ani o hranu stolu, ale ani o opěrku židle. Hlavu by mělo držet v poloze, která odpovídá prodloužené ose páteře a zároveň ji mírně sklonit. Papír by se měl nacházet na lavici přibližně ve vzdálenosti 30 cm od očí, přičemž

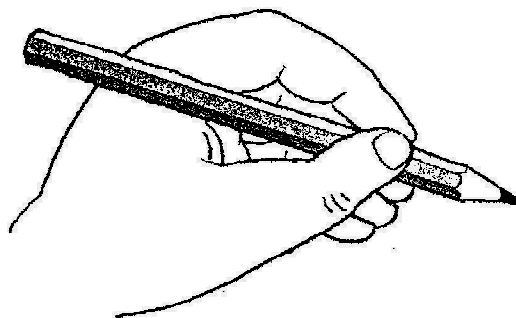
ramena jsou od něho vzdálena zhruba 25-30 cm. Dítě si pokládá obě předloktí na pracovní plochu tím způsobem, že oba lokty mírně vytočí směrem od trupu těla (Michalová 2011, s. 69, 89).

Obrázek 7: Správné sezení, zdroj: Opatřilová 2014

1.11.2 Správný úchop kresebného náčiní

Vodička (2008, s. 43-44) ve své publikaci uvádí způsob správného držení nejen kresebného náčiní, ale i dalších psacích pomůcek. Tento způsob úchopu se nazývá jako tzv. špetkový úchop, který je kromě stranové orientace stejný jak u leváků, tak i u praváků. Na tomto špetkovém úchopu se podílejí tři prsty (palec, ukazováček, prostředníček). Bříško palce přidržuje tužku v místě proti bříšku ukazováčku, který je mírně ohnutý, nikoliv prohnutý. Vzdálenost těchto dvou prstů od hrotu tužky je přibližně 2-3 cm. Prostředníček zde má podpůrnou funkci, neboť tužku podpírá, zatímco palec a ukazováček ji přidržují rovnoměrně shora. Zbylé dva prsty, prsteníček a malíček, jsou mírně ohnuty směrem do dlaně. Celá ruka je mírně opřena malíkovou hranou o plochu stolu.

Obrázek 8: Správný úchop kresebného náčiní, zdroj: MŠ Mezi Domy 2015

Abychom dosáhli efektnějšího nácviku, je vhodné dětem pořídit trojúhelníkovou plastovou násadku, která se nasadí na tužku a usnadní jim správné držení tužky a jiného kresebného náčiní.

1.11.3 Uvolňovací cviky

Doktorka Zdeňka Michalová (2011, s. 74-76) je zastáncem názoru, abychom žáky nenutili dlouho kreslit bez přestávky a nezapomínali do vyučovacích hodin zařazovat jednotlivé uvolňovací cviky. Žáci by si těmito cviky měli uvolnit klouby v oblasti ramene a lokte a dále také zápěstí, hřbet dlaně a nakonec samotné prsty. Tyto, ač malé, tak ale ve své podstatě velmi důležité aktivity bychom měli s dětmi provádět již od raného počátku, neboť díky nim můžeme předcházet následnému křečovitému úchopu kreslicího náčiní a zároveň přílišnému tlaku při tahu po papíře.

Nejprve se musíme zaměřit na výběr vhodného kresebného náčiní, aby se žákům cviky lépe prováděly. Žákům tedy umožníme vyzkoušet si různé cviky, při kterých použijí křídly, které mají kulatou špičku, nikoliv z jedné strany seříznutou, silné štětce, mokrou houbu, prstové barvy, trojhranné tužky, pastelky a jiné. Dále doktorka Michalová (2011, s. 75-76) doporučuje čtyři různé způsoby provádění cviků, které pomáhají uvolnit jednotlivé části horní končetiny. Je důležité, abychom u těchto způsobů dodržovali tento postup:

1. Žáci stojí od tabule ve vzdálenosti své natažené ruky. Jednotlivé cviky si zkoušejí malovat s nataženou rukou na svislou tabuli ve výši svých očí a brady. Postupně přecházíme k malování ve stoji, ale již na mírně nakloněnou plochu.

2. Žáci stojí a malují na papír, který leží na vodorovné lavici, nebo mohou být v předklonu a papír mají položený na podlaze. Při tomto způsobu si uvolňují ramenní a loketní kloub.

3. Následný způsob provádění cviků by měl spočívat v kleku. Žáci klečí na kolenou a nesmějí si sedat na paty, nadklánět se příliš nad papír či se vychylovat do stran. Levou rukou provádějí cviky na papír položený na podlaze a druhou rukou se podepírají. Takto opět uvolňujeme kloub ramenní i loketní.

4. Nakonec žáci malují vsedě. Pokud chceme, aby si žáci uvolnili loket, poskytneme jim větší formát papíru, na který malují se zdviženým loktem. Pokud ale budeme chtít toto cvičení zaměřit na uvolnění zápěstí, tak v tomto případě musí mít žáci loket položený na lavici, předloktí směřuje vzhůru a prsty držící náčiní směřují dolů k papíru.

Žáci v rámci těchto způsobů při vykonávání uvolňovacích cviků mohou na tabuli či na velký formát papíru malovat např. obousměrná klubíčka, různé jednotlivé oblouky, vázané oblouky, vlnovky, ležaté i stojaté osmičky, dolní a horní zátřhy, ostré obraty, kterými můžeme napodobovat krokodýlí zuby a další.

1.11.4 Místo ve třídě

Pokud máme ve třídě leváka, je vhodné ho posadit do levé poloviny lavice, která se nachází v řadě u okna. Toto umístění je vhodné z toho důvodu, že se levákovi od okna dostane více světla, neboť v hygienických předpisech se nachází příkaz, aby žáci byli ve třídě situováni tak, aby k nim světlo přicházelo z levé strany. Za těchto okolností se tedy pravákům dostává více světla pod ruku než levákům, kteří si svou levou rukou stíní, a tak je tento nedostatek kompenzován alespoň umístěním u okna. Dalším důvodem, proč zvolit právě takovéto rozmístění žáků je, že pokud bude sedět levák na levé straně a pravák na pravé straně lavice, nedostane se jim možnost, aby se navzájem omezovali a drkali si. Budeme-li mít ve třídě dva a více leváků, můžeme je bez nějakých problémů zcela jistě posadit vedle sebe (Vodička 2008, s. 48).

Je dobré, když se nad správným rozmístěním žáků zamýšlejí již učitelé v 1. ročnících základních škol. Právě oni zde mohou zatím rozhodovat, kde bude jaký žák sedět. Pokud povedou leváky již od raného počátku k tomu, aby si své místo hledali v levé části třídy u okna, tak během nějaké doby si to plně zautomatizují.

Toto je důležité pro jejich budoucí vzdělávání, kde jim již učitelé nezasahují do rozhodování, na jakém místě budou sedět. Jelikož ale tento návyk budou mít osvojený z doby základní školy, budou již sami vyhledávat místa s vhodnějšími podmínkami pro svou práci v lavici (Vodička 2012).

1.11.5 Uspořádání věcí na lavici

Při psaní či kreslení platí pravidlo, že pravák má umístěn papír v té části stolu, která se nachází vpravo od středové čáry a zároveň je natočen tak, aby pravý roh byl směrem nahoru. U leváků toto platí obráceně. Leváci si při kreslení pokládají papír na stůl tak, aby ležel v levé části jejich pracovního místa. Udává se, že leváci by si měli svůj papír natáčet tak, aby pravý roh papíru směřoval naopak dolů. Měli bychom ale myslet na jedincovu individualitu a ponechat mu takový sklon papíru, který mu nejvíce vyhovuje (Sovák 1985, s. 86).

Nejen v hodinách výtvarné výchovy je zapotřebí uspořádat levákům jejich pracovní pomůcky na lavici stranově obráceně, než to mají praváci. Je vhodné, již od počátku malování, vést leváky k tomu, aby si například kelímek s vodou umísťovali na pravou stranu vedle barev. Snažíme se levorukým žákům pomoci zautomatizovat postup při práci s barvou, který spočívá v provádění úkonů jdoucích po sobě zprava doleva. Nejprve si žáci namočí štětec v kelímku s vodou, který je umístěn vpravo nejdále od žáka, následně si nanese barvu na štětec, která leží vlevo od kelímku a následně barvu nanáší na papír taktéž směrem zprava doleva. Tento způsob práce s barvou je doporučován z důvodu, že levák jednak vidí, co právě maluje, a dále jeho ruka vykonává pohyby, které jsou pro leváka snazší, a tím pádem může provést jistější tah. Také ale takto uspořádanými pohyby můžeme docílit zmírnění rizika rozmazávání právě namalovaného výtvaru. Nakonec je důležité připomenout fakt, že bychom neměli zapomínat na to, jak je nezbytně nutné vysvětlit žákům, proč někteří žáci mají své pomůcky na lavici uspořádané právě tímto způsobem. (Tmika 2010)

2 Výzkumná část

Tato část diplomové práce je dále rozdělena do dvou částí. Nejprve se zaměříme na výzkum prováděný pomocí anketního šetření, kterým byl zjišťován aktuální přístup učitelů výtvarné výchovy k levorukým žákům. Poté se budeme zabývat výsledky z pozorování, které bylo zaměřeno na leváky v hodině výtvarné výchovy a taktéž i na učitele.

2.1 Anketní šetření

Poznatky získané z tohoto šetření dále slouží k následnému vytvoření Desatera pro učitele, které má poskytnout rady učitelům výtvarné výchovy při práci s leváky.

2.1.1 Cíle anketního šetření

Cílem anketního šetření bylo zmapovat četnost výskytu leváků v Semilech a okolí a dále zjistit, jak učitelé výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol ve svých vyučovacích hodinách vnímají přítomnost leváků, zda mají přehled o tom, s jakými pomůckami jejich žáci v hodině výtvarné výchovy pracují a jsou-li schopni zajistit všem žákům stejné podmínky pro kvalitní plnění jejich zadané práce.

2.1.2 Výzkumné otázky

Pro dosažení výše stanovených cílů bylo zapotřebí stanovit si následné výzkumné otázky. Tyto otázky se staly dále podkladem pro vypracování ankety, která byla uskutečněna v okruhu učitelů výtvarné výchovy na prvním stupni základních škol.

Výzkumné otázky:

1. Jaká je četnost výskytu leváků v Semilech a okolí?
2. Potřebují leváci speciální přístup učitele výtvarné výchovy?
3. Jsou leváci vybaveni vlastními výtvarnými pomůckami určené výhradně pro leváky?
4. Jsou si učitelé vědomi přítomnosti leváků v jejich vyučovacích hodinách?
5. Jsou si učitelé vědomi rozdílů ve finálních výtvorech praváků a leváků?

2.1.3 Cílová skupina

Anketa byla určena pro učitele, kteří vyučují výtvarnou výchovu na 1. stupni základních škol v Semilech a blízkém okolí. Osloveni byli nejen učitelé, kteří plní funkci třídního učitele na 1. stupni, ale také byli osloveni i učitelé 2. stupně, kteří taktéž vyučují výtvarnou výchovu na 1. stupni základních škol. Ve městech a v malém počtu i na vesnicích se jedná o klasické školy, kde každému ročníku odpovídá jedna až tři třídy. Ve větší míře jsou ale na vesnici malotřídní školy, kde dvěma až třem ročníkům odpovídá pouze jedna třída. Učitelé vyučující na malotřídní škole by se měli při vyplňování ankety zamyslet nejen nad odlišností svých žáků v lateralitě ruky, ale také by měli respektovat i věkové rozdíly mezi svými žáky v jedné třídě. Dotazování učitelé pokryli širokou věkovou škálu, počínaje učiteli, kteří svoji profesi vykonávají pouze krátkou dobu a končíce učiteli, kteří se nacházejí na sklonku své učitelské profese.

2.1.4 Výzkumný nástroj

Pro dosažení cílů, které jsou výše uvedeny, jsem sestavila stručnou anketu (viz příloha č. 1). Na základě jejího vyplnění jsem získala odpovědi na předem položené výzkumné otázky. Anketa byla určena pro učitele, kteří vyučují výtvarnou výchovu na 1. stupni základních škol, které jsou situovány v Semilech a okolí.

Anketa je anonymní a obsahuje 10 otázek. Ve většině se jedná o uzavřené otázky, tudíž zvolené odpovědi učitelé označovali křížkem, popřípadě otázky č. 4, 5, 6, 8 a 9 doplnili o určitá specifika na níže přiděleném řádku. V případě otázek č. 1 a 7 se jedná o otázky zcela uzavřené na rozdíl od otázek č. 2, 3 a 10, které jsou otevřené. V uzavřených otázkách měli učitelé možnost označit pouze jednu odpověď z navrhovaných dvou nebo tří odpovědí.

Odpovědi vyplněných anket jsem zpracovala, vyhodnotila a následně vytvořila grafy, které odpovídají získaným výsledkům v jednotlivých otázkách.

2.1.5 Sběr dat

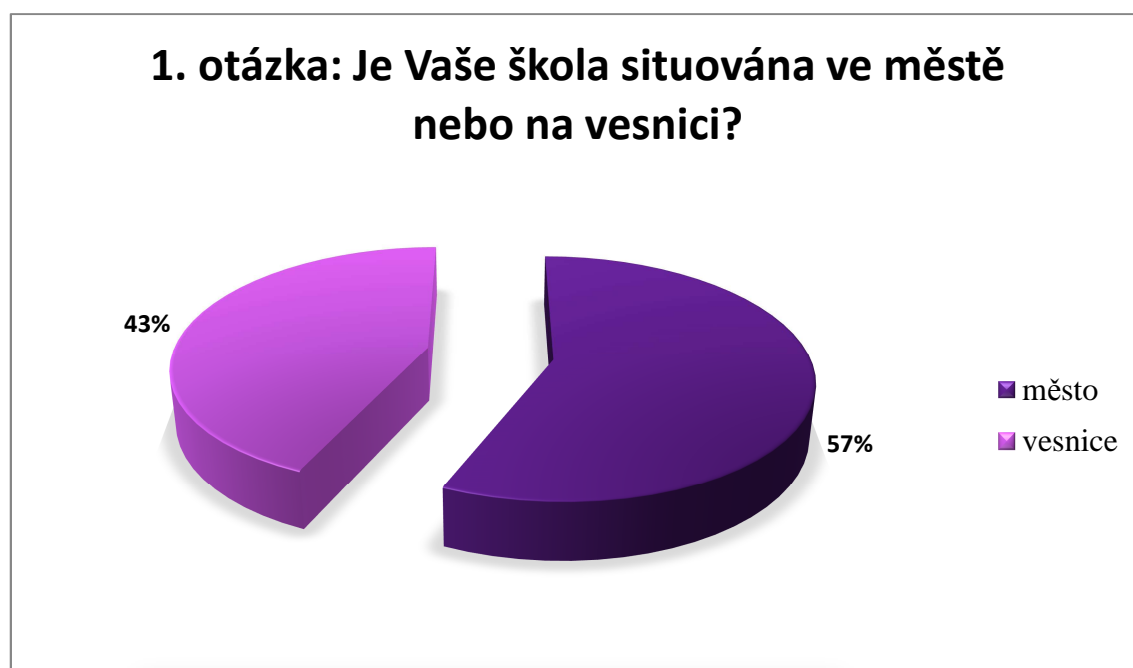
Ankety jsem ve většině případů osobně doručovala ředitelům základních škol, kteří nadále anketu rozšířili mezi učitele vyučující výtvarnou výchovu na 1. stupni. Pouze v několika málo případech jsem ankety svěřila do rukou buď třídním učitelům na

1. stupni základních škol nebo jiným příslušným pracovníkům základních škol. Posléze jsem osobně opět ankety vybrala, ovšem v jiném počtu než bylo rozdáno. Celkem jsem mezi učitele rozdala 57 anket, z čehož se mi zpět vrátilo pouze 53 vyplněných anket.

Při prosbě o vyplnění ankety jsem se setkala s různými reakcemi ředitelů, učitelů a jiných pracovníků škol. Ve většině případů byla moje žádost o vyplnění ankety přijata velmi vstřícně a ochotně. Na druhou stranu jsem se setkala i s neochotou některých žadatelů. Bylo mi řečeno, že na jejich škole žádné dotazníky nečtou, nevyplňují a rovnou je vyhazují. Ankety si ale převzali se slovy, že mi nemohou zaručit, zda bude někdo z učitelů ochoten mi anketu vyplnit. Nakonec mi byla vrácena většina vyplněných anket. Jejich přesvědčení o nevyplňování anket a podobných dotazníků byla přehodnocena z důvodu stručného rozsahu ankety a tím pádem i nízké časové náročnosti při jejím vyplňování.

2.1.6 Analýza anketního šetření

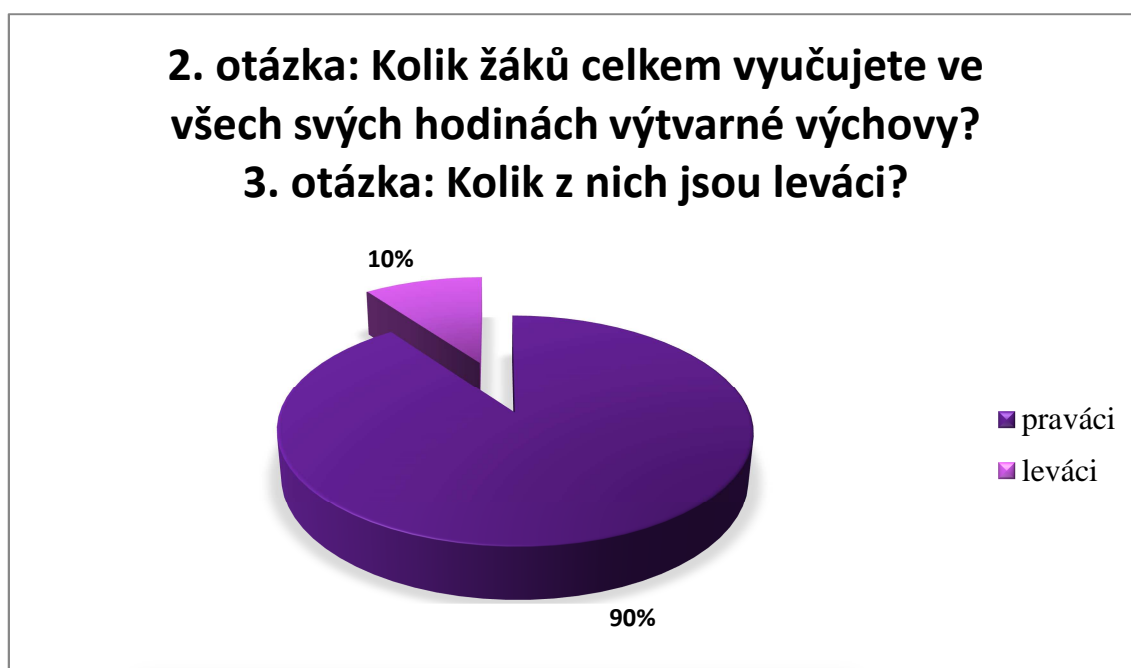
Při zpracování všech 53 vrácených a vyplněných dotazníků jsem vyhodnotila jednotlivé otázky zvlášť. Pro každou otázku z ankety jsem sestavila graf, na kterém lze přehledně nalézt výsledný poměr učitelů zvolených odpovědí. Některé otázky z ankety bylo nutno dále doplnit o určitá specifika. Tyto odpovědi jsem také vyhodnotila a níže uvedla.

Graf 1: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 1

Z grafu č.1 je patrné, že anketu obdrželo a zároveň vyplnilo celkem 30 učitelů (57%), kteří vyučují výtvarnou výchovu na 1. stupni základní školy, která se nachází ve městě. Zbýlých 23 učitelů (43%) tedy vyučují výtvarnou výchovu na škole situované na vesnici. Osloveno bylo 5 městských škol a 8 škol ve vesnicích, z nichž většina je zřízena jako školy malotřídní a pouze v několika málo případech se jedná o školy, kde počtu ročníků odpovídá i počet tříd.

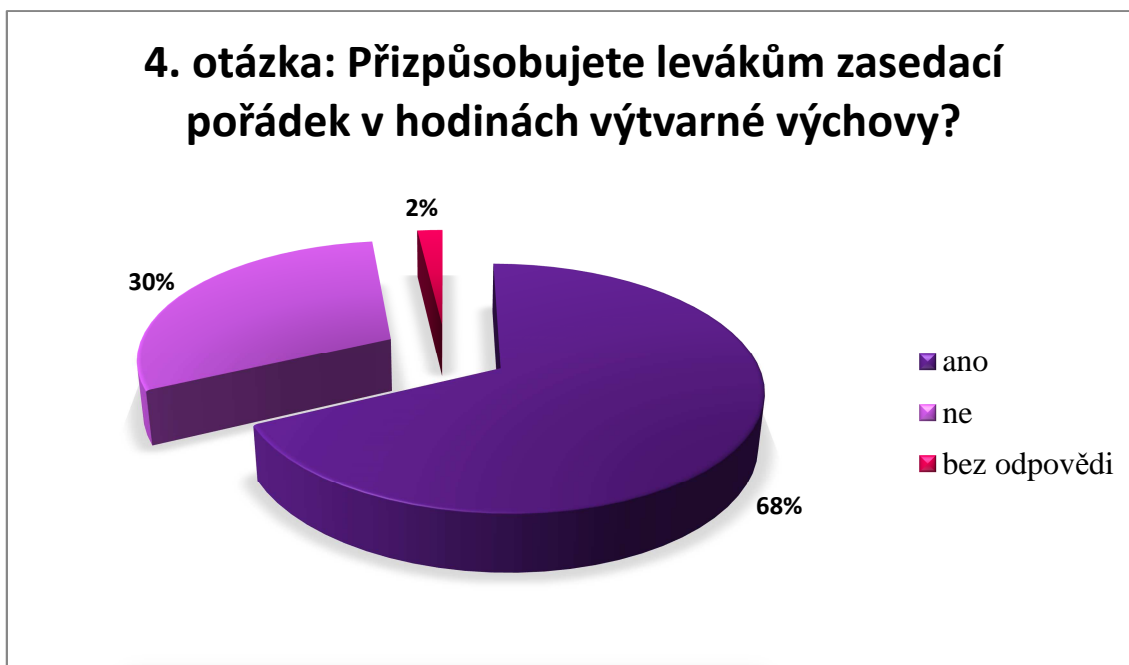
Tato otázka byla do ankety zařazena z toho důvodu, aby doplnila otázku č. 6, kde jsem zjišťovala, zda jsou některé školy vybaveny pomůckami, přesněji pomůckami pro leváky, které si žáci mohou při hodině výtvarné výchovy zapůjčit. Dále mě zajímala ta skutečnost, že v případě, kdy učitelé odpověděli na tuto otázku, že jejich škola skutečně disponuje pomůckami pro leváky, které lze si i zapůjčit, tak zda se jedná spíše o školy ve městech nebo na vesnicích.

Graf 2: Vyhodnocení odpovědí na otázky č. 2 a 3

Otázku č. 2 a 3 jsem znázornila ve společném grafu, neboť jsem těmito dvěma otázkami chtěla najít odpověď na výše uvedenou výzkumnou otázku, kde jsem měla v plánu zjistit, jaká je četnost výskytu leváků v Semilech a okolí. Když jsem sečetla počet všech žáků, které učitelé vyučují v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni, získala jsem hodnotu 1616 žáků. Ve třetí otázce, kde jsem se ptala na to, kolik z nich je odhadem leváků, dostala jsem celkovou hodnotu 161 levorukých žáků. Z těchto získaných výsledků jsem vypočítala, že v Semilech a okolí se vyskytuje 10% leváků na

1. stupni základních škol. Tento výsledek musíme pokládat pouze za orientační, neboť je možné, že ne všichni učitelé znali odpověď na tuto otázku stoprocentně a z tohoto důvodu uvedli počet, který pouze odhadli a který se může ve výsledku trochu odlišovat od skutečnosti.

Graf 3: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 4

Na otázku, zda učitelé výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol přizpůsobují nějakým způsobem levákům zasedací pořádek, jsem získala 36 (68%) kladných odpovědí a 16 (30%) učitelů zaškrtno odpověď, že nepřizpůsobují levákům zasedací pořádek. 1 (2%) anketa se mi vrátila, aniž by v ní tato otázka byla zodpovězena.

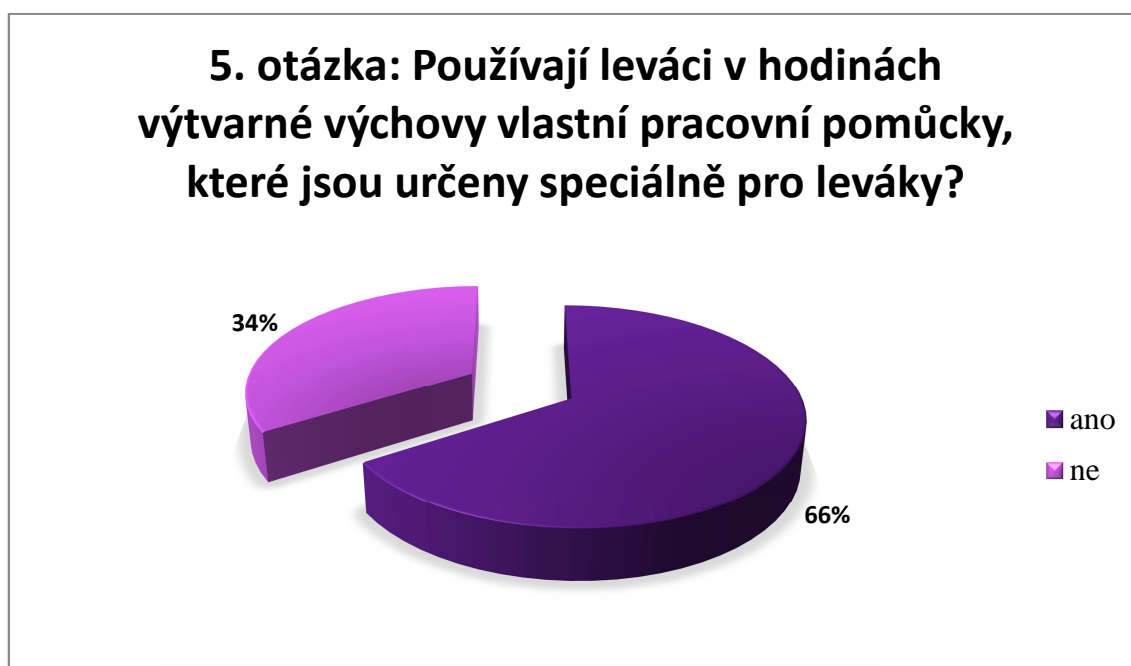
Tato uzavřená otázka obsahovala ještě další část. Učitelé, kteří označili odpověď ano, měli svoji odpověď dále doplnit na níže přidělený řádek. Tento řádek byl určen pro vyjádření, jakým způsobem učitelé přizpůsobují levákům zasedací pořádek v hodinách výtvarné výchovy. Odpovědi jsem dostala tyto:

1. Učitelé levákům přizpůsobují zasedací pořádek tím způsobem, že pokud sedí v jedné lavici s pravákem, tak leváka usadí do levé části lavice. (odpovědělo 18 učitelů)
2. Pokud se ve třídě nachází levák, je mu vyhrazena samostatná lavice. (odpověděli 3 učitelé)

3. Měli bychom nechat leváka, aby si sednul tam, kde mu to vyhovuje. (odpověděl 1 učitel)

4. Učitelé leváka přesadí či sestaví jiný zasedací pořádek. Tyto odpovědi nebyly dále specifikovány. Chybějí přesné detaily týkající se otázky, kam levorukého žáka přesadí, či jakým způsobem změní zasedací pořádek. (odpověděli 2 učitelé)

5. Ačkoliv učitelé výše uvedli, že přizpůsobují levákům zasedací pořádek v hodinách výtvarné výchovy, tak na doplňující řádek nenapsali žádnou odpověď, která by přiblížila, jakým způsobem ho přizpůsobují. (neodpovědělo 12 učitelů)

Graf 4: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 5

V anketní otázce č. 5 jsem se chtěla dozvědět od učitelů, zda jejich žáci (leváci) pracují v hodinách výtvarné výchovy s vlastními pomůckami, které jsou určeny speciálně pro ně. Zjistila jsem, že v hodinách výtvarné výchovy u 35 (66%) učitelů leváci nosí svoje vlastní pomůcky, které jsou určeny výhradně pro leváky. Zbýlých 18 (34%) učitelů odpovědělo, že v jejich hodinách leváci nepoužívají pracovní pomůcky, které jsou pro leváky.

I tato otázka obsahovala níže přidaný doplňující řádek. Tento řádek byl určený pro učitele, kteří zaznamenali fakt, že jejich levoručí žáci při hodině výtvarné výchovy využívají vlastní pomůcky vyrobené speciálně pro ně. Zde měli uvést pomůcky vhodné

pro leváky, které jejich žáci využívají v hodinách výtvarné výchovy. Obdržela jsem tyto odpovědi:

1. Všichni učitelé uvedli, že jejich žáci využívají nůžky, které jsou speciálně určeny pro manipulaci leváky. (odpovědělo 35 učitelů)
2. V několika málo případech žáci v hodině výtvarné výchovy využívají pastelky pro leváky. (odpovědělo 7 učitelů)
3. Žáci také používají obyčejné tužky pro leváky. (odpověděli 4 učitelé)
4. Učitelé dále poznamenali, že jejich levorucí žáci využívají psací potřeby určené levákům. (odpověděli 4 učitelé)
5. Je možné se také setkat ve škole s tím, že leváci využívají škrabky, které jsou ergonomicky přizpůsobeny levákům pro jejich správné držení. (odpověděl 1 učitel)

Graf 5: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 6

Na otázku, zda škola, na které dotazovaný učitel vyučuje výtvarnou výchovu na 1. stupni, disponuje nějakými pomůckami, které jsou určeny výhradně pro leváky, a které mají žáci zároveň možnost si v hodině zapůjčit, označilo 15 (28%) učitelů odpověď ano. Dále 32 (61%) učitelů odpovědělo, že jejich škola nemá pomůcky pro leváky, tudíž jejich žáci nemají možnost si zapůjčit pomůcky pro leváky.

Zbýlých 6 (11%) učitelů na tuto otázku odpovědělo, že nevědí, zda jejich škola disponuje nějakými pomůckami pro leváky.

V této otázce jsem také poskytla učitelům doplňující řádek. Požadovala jsem od učitelů, kteří na výše uvedenou otázku odpověděli ano, aby mi na tento přidělený řádek poskytli informaci, jakými pomůckami pro leváky škola disponuje, a které si leváci zároveň mohou zapůjčit. Odpovědi jsem dostala tyto:

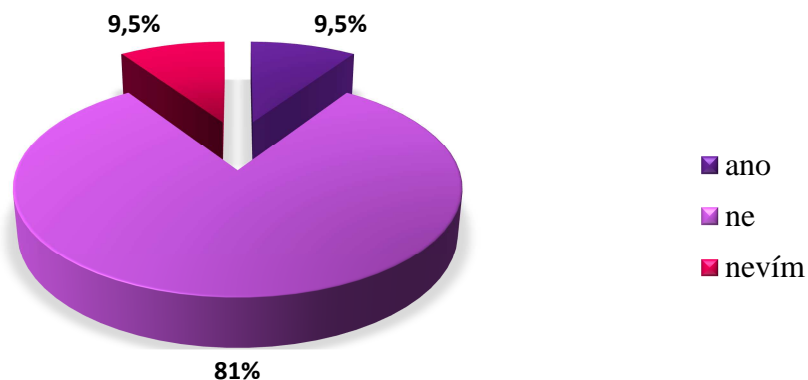
1. Škola vlastní nůžky pro leváky, které si mohou žáci vypůjčit. (odpovědělo 15 učitelů)

Graf 6: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 7

Graf č. 6 znázorňuje vyhodnocené odpovědi na otázku, zda učitelé, když plánují hodinu výtvarné výchovy, tak jestli je v jejich přípravách zohledněna přítomnost leváků na tomto předmětu. Jedná se o otázku zcela uzavřenou, učitelé měli na výběr pouze dvě možnosti. Na tuto otázku 8 (15%) učitelů odpovědělo, že při plánování hodiny zohledňují fakt, že mají ve třídě leváka a 44 (83%) učitelů uvedlo, že přítomnost leváků nijak nezohledňují ve svých přípravách. 1 (2%) anketa se mi vrátila bez označené odpovědi na tuto otázku.

8. otázka: Zaznamenal/a jste některé výtvarné techniky, u kterých se vyskytují rozdíly mezi finálními výtvary praváků a leváků?

Graf 7: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 8

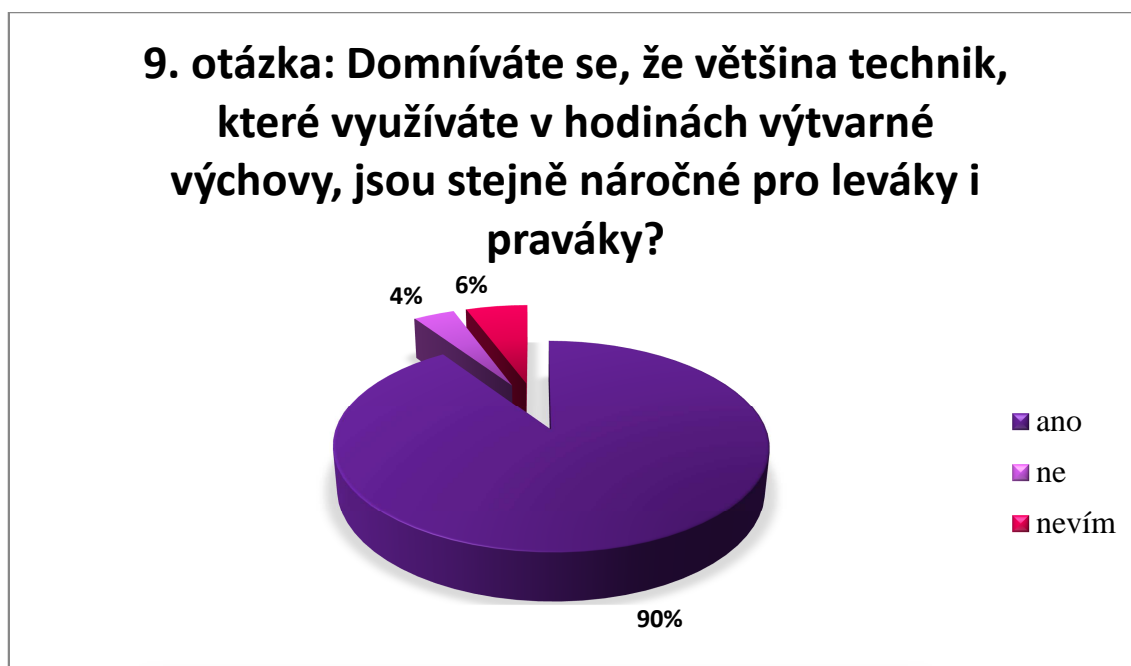
V této otázce jsem se chtěla dozvědět, zda učitelé si ve své praxi povšimli nějakých viditelných a zásadních rozdílů co se týče finálních výtvorů praváků a leváků. Učitelé měli možnost výběru ze tří nabízených odpovědí. Z celkového počtu všech dotazovaných učitelů, označilo 5 (9,5%) učitelů v anketě odpověď ano, potvrzující, že si určitých rozdílů mezi výtvary leváků a praváků všimli. Na rozdíl od toho 43 (81%) učitelů uvedlo, že žádné rozdíly mezi výtvary nezaznamenali. A zbylých 5 (9,5%) učitelů označilo odpověď nevím, jelikož stoprocentně nemohou říci, zda je možné, aby se mezi finálními výtvary praváků a leváků vyskytovaly určité rozdíly či nikoliv.

Tato otázka č. 8 je taktéž doplněna níže uvedeným řádkem. Tento doplňující řádek je opět uveden pouze pro učitele, kteří uvedli, že zaznamenali určité rozdíly ve finálních výtvorech leváků a praváků. Požadovala jsem po nich, aby mi na tento řádek uvedli, u jakých technik shledaly rozdíly a jakým způsobem se tyto rozdíly projevovaly ve výtvorech jednotlivých žáků. Obdržela jsem tyto odpovědi:

1. V anketě bylo uvedeno, že rozdíly ve finálních výtvorech můžeme najít, pokud žáci překrývají barvy. (odpověděl 1 učitel)
2. Dále se mohou vyskytnout rozdíly v pracích, v nichž se žáci pokoušeli o rozpíjení vodových barev. (odpověděl 1 učitel)

3. Rozdíly se mohou objevit obecně v technice malby. (odpověděl 1 učitel)
4. Pokud žáci v hodině výtvarné výchovy pracují s tuší. (odpověděli 3 učitelé)
5. U výtvorů, při kterých bylo zapotřebí využít nůžky a něco vystříhnout. (odpověděli 2 učitelé)

Ačkoliv jsem požadovala od učitelů, aby doplnili své odpovědi o techniku, ve které se objevují rozdíly, a dále aby přiblížili, jakým způsobem se finální výtvary leváků a praváků liší, zaměřili se pouze na zodpovězení otázky, o jakou techniku se jedná. Pouze v jednom případě byla tato doplňující otázka doplněna o informaci, že pokud žáci pracují v hodině výtvarné výchovy tuší, tak můžeme vidět rozdíly ve finálních výtvorech v tom, že leváci mají při provádění tahu více roztřesenou linii než praváci.

Graf 8: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 9

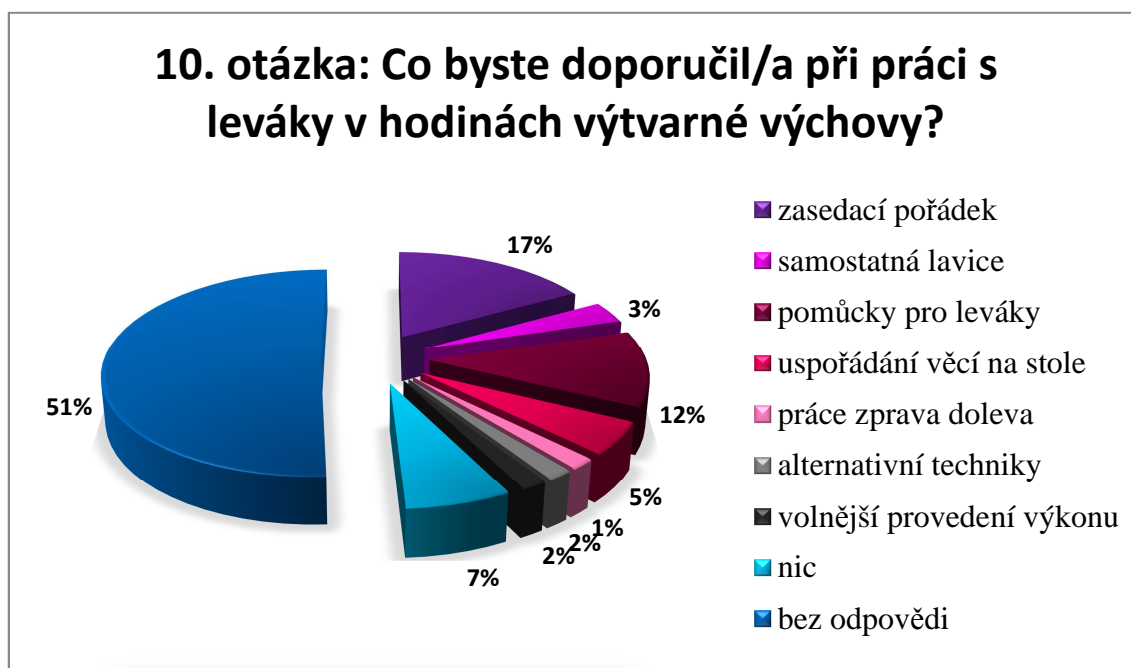
Předposlední otázka v anketě se týkala technik využívaných v hodinách výtvarné výchovy. Učitelé měli odpovědět na otázku, zda jsou toho názoru, že většina technik jimi využívaných jsou stejně náročné jak pro leváky, tak i pro praváky. Většina, což je v tomto případě 48 (90%) učitelů označili odpověď ano, tudíž se domnívají, že většina technik je stejně náročných pro všechny žáky. Pouze 2 (4%) učitelé si stojí za názorem, že existují techniky, které nemusejí být stejně náročné pro leváky i praváky. A zbylí 3 (6%) učitelé označili ve své anketě odpověď nevím.

Stejně jako u některých výše uvedených otázek, byla i tato otázka rozšířena o doplňující řádek. V tomto případě byl ale tento řádek určený všem učitelům, bez ohledu na to, jakou odpověď uvedli výše v této otázce. Zajímalo mě názor všech učitelů, proč si myslí, že většina technik je stejně náročných pro všechny žáky či naopak proč si myslí, že nejsou stejně náročné pro leváky a praváky. Ač touto otázkou bylo osloveno všech 53 učitelů, vyjádřili se pouze 3 učitelé. Získala jsem od nich tyto odpovědi:

1. Pokud je dítě dobře vedeno, procvičuje levou ruku a tím pádem může dosáhnout stejně dobrých výsledků jako pravák.

2. Dominanta hemisféry.

3. Na škole vyučuji výtvarnou výchovu na 1. i 2. stupni. Sama jsem levák. Nepociťuji leváctví ve výtvarné výchově jako handicap. Ano, domnívám se, že výtvarné techniky jsou stejně náročné jak pro praváky, tak i pro leváky.

Graf 9: Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 10

Na poslední místo v anketě jsem zařadila otázku, která svým charakterem odpovídá otevřené otázce a byla určena pro všechny dotazované. V této 10. otázce jsem se učitelů ptala, co by doporučili ostatním, budou-li mít v hodině výtvarné výchovy levorukého žáka. Ačkoliv byla otázka určena pro všechny, tak od 30 (51%) učitelů jsem nezískala žádné rady. Od ostatních 23 (49%) učitelů jsem na tuto otázku obdržela tyto různé odpovědi:

1. Nejvíce učitelů doporučuje zamyslet se nad správným zasedacím pořádkem. Pokud máme ve třídě leváka, který sedí v jedné lavici s pravákem, je vhodné, abychom leváka vždy usadili do levé části jejich lavice. Lépe mohou plnit svoji zadanou práci. (odpovědělo 8 učitelů)
2. Pokud máme tu možnost, je dobré posadit leváka do samostatné lavice. (odpověděli 2 učitelé)
3. Leváci by měli v hodinách výtvarné výchovy používat pomůcky, které jsou speciálně uzpůsobené k manipulaci leváky. Ve dvou případech bylo přesněji uvedeno, aby žáci používali nůžky pro leváky. (odpovědělo 7 učitelů)
4. Učitelé by se měli zaměřit na to, zda mají leváci správně uspořádané své věci na lavici. Obecně platí, že leváci by měli mít své věci na lavici uspořádány zrcadlově obráceně na rozdíl od praváků. Toto platí např. pro umístění pastelek, vodovek, kelímku s vodou či dalších pomůcek, které levák při své práci potřebuje mít položené na stole. (odpověděli 3 učitelé)
5. Je vhodné levákům vysvětlit, že je pro ně přirozenější a výhodnější, pokud na ploše pracují od pravé strany k levé. (odpověděl 1 učitel)
6. Pokud máme ve třídě leváka, měli bychom se zamyslet nad zvolenými technikami a zařazovat do hodin výtvarné výchovy nějaké alternativní techniky (kresbu). (odpověděl 1 učitel)
7. Pokud budeme hodnotit výtvary, měli bychom u levorukých žáků respektovat volnější provedení výkonu. (odpověděl 1 učitel)
8. Pouze pár učitelů odpovědělo, že by nic nedoporučili. Někdo je toho názoru, že nezáleží, zda je dítě levák či pravák, ale záleží na motorice a představivosti a že se najdou i leváci, kteří kreslí lépe než praváci. Jiní z vlastní zkušenosti říkají, že leváci se v hodinách výtvarné výchovy nemusejí cítit nějakým způsobem znevýhodnění. (odpověděli 4 učitelé)

2.1.7 Diskuze k výzkumu

V této diskuzi se podrobně zaměříme na výsledky získané z anketního šetření. Výsledky jednotlivých otázek jsou doplněny komentáři, které obsahují mé názory.

Četnost výskytu leváků

V rámci praxí na vysoké škole jsem měla možnost navštívit 6 různých škol v Libereckém kraji. Vyučovala jsem v 7 různých třídách na 1. stupni základních škol, kde se počet mých žáků pohyboval v rozmezí od 20 do 30 žáků. Ve většině se jednalo o praváky, ale snad v každé třídě se našel i 1 či 2 leváci. Za těchto okolností **jsem předpokládala, že v dnešní době by mohla četnost leváků na 1. stupni základních škol odpovídat 6%**. Jak můžeme na výše uvedeném grafu vidět, z výzkumu jsem zjistila, že můj odhad sice nebyl zcela přesný, ale na druhou stranu si myslím, že odchylka mezi odhadem mnou stanoveným a zjištěným výsledkem je více méně nepatrná, neboť se jedná o odchylku 4%.

Profesor Miloš Sovák (1962, s. 41-43) ve své publikaci uvádí odkazy na různé autory, kteří se zabývali výzkumem četnosti praváků a leváků. Např. Bethe se v roce 1925 zaměřil na zkoumání levorukosti u předškolních dětí. Zjistil, že u dětí do 4 let jsou vyhranění leváci ve stejném poměru jako vyhranění praváci. Až u dětí staršího předškolního věku se poměr mezi vyhraněnými praváky a leváky mění ve prospěch praváků. Je to zapříčiněno větším vlivem pravoruké společnosti. Počet vyhraněných leváků zůstává stejný, ale děti s nevyhraněnou lateralitou se více přizpůsobily pravoruké společnosti. To znamená, že v roce 1925 bylo u předškolních dětí zaznamenáno 18,9% vyslovených leváků, 5,7% dětí s nevyhraněnou lateralitou a 75,4% praváků. Schäfer dále uvedl, že po nástupu do 1. tříd základních škol, zásluhou ještě většího vlivu pravoruké společnosti a školy leváků značně ubývá a zároveň přibývají praváci.

Ač je tato teorie stará 90 let, myslím si, že výsledky zjištěné dříve by se nemusely nějak zásadně lišit od výsledků, které jsem zjistila v dnešní době. Je ale samozřejmě jasné, že tyto výsledky nelze chápat jako konečné a závazné, neboť jsou podle mého názoru determinovány časem, místem a také si myslím, že svoji roli zde hraje i to, jaké testy jsou použity ke zjištění žákovy levorukosti či pravorukosti.

Také Vodička (2008, s. 11) uvádí skutečnost, že **v dnešní době je každý desátý žák levák. Toto tvrzení je zcela shodné s výsledkem, který jsem zjistila v anketním šetření.**

Přizpůsobení zasedacího pořádku levákům

Dále mě v anketě zajímalo, vyskytne-li se ve třídě nějaký levák, tak zda mu učitel přizpůsobí určitým způsobem zasedací pořádek. Když jsem si kladla tuto otázku, říkala jsem si, že je nejspíš zbytečná, protože v okamžiku, kdy sedí v jedné lavici levák s pravákem a levák sedí na pravé straně, je patrné, jak do sebe drkají lokty a nemohou pořádně pracovat. Jelikož je tato skutečnost velmi nápadná, **předpokládala jsem, že na tuto otázku musejí všichni učitelé odpovědět, že se levákům musí přizpůsobit zasedací pořádek** tím, že nemohou sedět v pravé části lavice, pokud sedí s pravákem. Výsledek mě ovšem překvapil, neboť 16 učitelů uvedlo, že **zasedací pořádek neřeší**. Sama jsem se o tom přesvědčila, když jsem se byla podívat na jedné hodině výtvarné výchovy. Skutečně jsem se setkala s tím, že levák měl své místo v pravé části lavice a vedle něho seděl pravák.

Zbytek učitelů, kteří odpověděli, že levákům přizpůsobují zasedací pořádek, byl požádán, aby na doplňující řádek uvedl, jakým způsobem je levákům přizpůsoben. Polovina učitelů se shodla na tom, že **leváky posadí do levé části lavice**. Tato nejčastější odpověď mě ničím nepřekvapila, jelikož bych zasedací pořádek zavedla stejným způsobem. Pouze 3 učitelé se v této otázce shodli na odpovědi, že **leváci sedí jednotlivě**. U této odpovědi si kladu otázku, zda leváci sedí jednotlivě pouze v hodinách výtvarné výchovy nebo i ve všech ostatních vyučovacích hodinách. Pokud je ta možnost a leváci sedí v samostatné lavici pouze při výtvarné výchově, tak s tímto názorem souhlasím. Domnívám se, že je vhodné žákovi vysvětlit, z jakých důvodů sedí sám, a že je to proto, aby se mu lépe pracovalo. Pokud máme tedy možnost využít volnou lavici, měli bychom se také zaměřit na to, aby lavice byla umístěna v řadě u okna, z důvodu dopadu většího množství světla. V případě, že se jedná o odpověď myšlenou, že levák sedí sám v každé hodině, byla bych při tomto řešení velmi opatrná. Ne každý žák může dobře snášet skutečnost, že mu paní učitelka vždy přiřadí samostatnou lavici. Pokud žák není zcela obeznámen s tím, z jakého důvodu sedí právě na tomto místě, může se cítit méněcenný, a ač to tak třeba vůbec nemusí být, tak i svým způsobem odstrčený.

Jeden **učitel** je toho názoru, že **je nechá sednout si tak, jak jim to vyhovuje**. Jestliže si žáci sednou, jak chtějí a zároveň je to v jejich práci nebude ničím omezovat, určitě bych do jimi zvoleného zasedacího pořádku nezasahovala. V případě, že sami žáci zvolí z mého pohledu nevhodné rozmístění, určitě bych jim nepřikazovala, aby se přesadili, ale spíše bych se jim snažila vysvětlit důvody, proč by bylo vhodné, aby si svá místa vyměnili.

Na této otázce pro mě byla nejvíce zajímavá ta skutečnost, že ačkoliv dalších 12 učitelů zaškrtnulo ano, které zastupovalo odpověď potvrzující jejich ohleduplný přístup k levákům, tak na níže přidělený řádek již **nevedli žádná specifika**. V tomto případě nevím, co si o tomto přístupu učitelů mám myslet. Napadá mě možnost neochoty učitelů něco vypisovat do ankety. Může to být zapříčiněno nechutí strávit s anketou delší čas než ti, kteří zaškrtnuli odpověď ne. Podle jiných získaných odpovědí, které ve většině případů obsahovaly pouze jednu holou větu, předpokládám, že písemná odpověď na tuto otázku nebyla nijak časově náročná. Další možnost, která mě napadá, je ta, že se mohlo jednat o tzv. návodnou otázku. Učitelé se z takto položené otázky mohli domnívat, že by se měl brát ohled na to, kde leváci sedí. Po této úvaze tedy učitelé mohli zaškrtnout ano, aniž by jakkoli přizpůsobovali zasedací pořádek levákům. Za těchto okolností ani nemuseli mít představu o tom, jakým způsobem by se měl zasedací pořádek upravit, a proto nechali řádek, kam měli napsat specifika svého přístupu, volný. Tento úsudek je platný i pro odpověď jednoho učitele, který se vyjádřil takto: „Sedí-li levák vedle praváka, je zasedací pořádek jiný, než sedí-li pravák vedle praváka v každé hodině.“ Více svoji odpověď nespecifikoval, tudíž jsem se od něho nedozvěděla odpověď na mou otázku, jakým způsobem přizpůsobuje zasedací pořádek.

Pomůcky pro leváky

V následující anketní otázce jsem se učitelů ptala, zda jejich žáci leváci používají při hodině výtvarné výchovy speciálně upravené pomůcky pro leváky, které si sami nosí do školy. Z důvodu dnešní velmi populární a široké nabídky různých pastelek, tužek, nůžek pro leváky a dalších pomůcek jsem předpokládala, že rodiče malých školáků se snaží vybavit svým dětem penál pro ně vhodnými pomůckami. **Domnívala jsem se, že všichni leváci budou mít nůžky pro leváky a většina leváků bude vlastnit i pastelky**, které jsou tvarovány speciálně pro leváky. Celkem mě překvapily odpovědi učitelů, kteří se v 18 případech shodli na tom, že jejich žáci **nepoužívají**

žádné pomůcky pro leváky. Tento fakt je pochopitelný v případě tužek či pastelek, kde je možnost zakoupit si speciální trojhrannou násadku pro leváky, která se nasadí na tužku či pastelku a vynahradí nám pastelky ergonomicky tvarované pro leváky. Ale v případě nůžek není možné, abychom při střihání nějakým způsobem levákům přizpůsobili nůžky, které jsou určeny pro praváky. Z těchto důvodů mě nepřekvapilo, když **všichni učitelé, kteří zaškrtnuli odpověď ano**, která potvrzuje používání pomůcek pro leváky svými žáky, na níže přidělený řádek **uvedli, že jejich žáci využívají vlastní nůžky určeny speciálně pro leváky.**

Pouze 7 učitelů uvedlo, že jejich **žáci mají v penálu i pastelky pro leváky** a dokonce jen 4 učitelé si povšimli využití **tužek pro leváky**. Nejprve mě tento výsledek zarazil, neboť jsem předpokládala přítomnost těchto pomůcek u většího počtu žáků. U této otázky jsem se při sčítání odpovědí pozastavila a přemýšlela o tom, proč jsou tyto pomůcky využívány pouze u tak malého zlomku žáků. Rodiče, kteří myslí na to, že mají doma leváka, a kteří chtějí svým dětem poskytnout vhodné podmínky pro kvalitní plnění práce, jim vybaví penál nůžkami pro leváky. Kladla jsem si otázku: **„Proč jim ale do penálu nepořídí také pastelky a tužky pro leváky, které jsou dnes také velmi známé?“** Napadly mě dvě možnosti. Za prvé to může být způsobeno **cenou**, která se pohybuje u pastelek určených výhradně pro leváky výše než u pastelek klasických. Většina rodičů nemusí mít ani ponětí o tom, v čem jsou pastelky pro leváky jiné a k čemu jejich speciální tvarování slouží. Mohou si myslet, že se jedná pouze o kosmetickou a finanční záležitost, a z tohoto důvodu zakoupí klasické a levnější pastelky. A jako druhá možnost mě napadla kompenzace pastelek či tužek pro leváky. Může se jednat o využití **trojhranné násadky** pro leváky, která nahradí pastelky či tužky pro leváky. Pokud ale o této možnosti budu dále přemýšlet, tak násadka na tužce je praktická a efektní, neboť tužky v penále jsou pouze v malém počtu a při práci s tužkou používáme pouze onu jedinou. Rozhodneme-li se žákovi pořídit násadky na pastelky, vychází tento krok ve finančním výsledku téměř stejně, jako kdybychom žákovi zakoupili přímo pastelky pro leváky, přičemž v penále násadky zabírají více místa. Představa, že by měl žák na pastelky pouze jednu násadku, kterou by musel neustále přendávat z jedné na druhou, je ale rovněž nejspíše nereálná. Vždyť pracujeme-li s pastelkami, neustále měníme barvy a z tohoto důvodu je pro mě jedna násadka při práci s pastelkami nemyslitelná. Dále rodiče mohou svým dětem zakoupit **trojhranné pastelky či tužky**, které sice nejsou určeny speciálně pro leváky nebo pro

praváky, ale svým tvarem zaručují fixaci správného úchopu, což je velmi důležité. Tím, že nejsou tyto trojhranné pastelky a tužky speciálně určeny pro leváky, nebyly možná pokládány za speciální, a tudíž nebyly ani uvedeny na doplňujícím řádku.

Čtyři učitelé uvedli, že žáci využívají **psací potřeby pro leváky** a v jednom případě i **škrabku**. U těchto odpovědí si nejsem zcela jistá, zda skutečně odpovídají na otázku, ve které jsem se ptala pouze na hodinu výtvarné výchovy.

Výsledky, které jsem dostala v této otázce, **nemusejí stoprocentně odpovídat skutečnosti**. Neboť když jsem byla na pozorování v jedné třídě, všimla jsem si, že jeden levák měl pomůcky pro leváky a hned vedle něho seděl druhý levák, který však žádné pomůcky pro leváky neměl. V tomto případě záleží na tom, zda si učitelé spíše všimnou toho, že jejich žáci mají či nemají pomůcky pro leváky. Do ankety jsem uvedla pouze dvě možnosti odpovědí (ano, ne), takže i když učitel zaškrtnl odpověď, tak nejspíše jeho odpověď nevystihovala přesnou skutečnost. Z tohoto důvodu by bylo vhodnější tuto otázku v anketě obohatit ještě o jednu možnost výběru a to: pouze někteří. Je totiž jasné, že se nám v jedné třídě nesejdou vždy jenom ti leváci, kteří pomůcky pro ně určené mají a nebo jenom ti, kteří pomůcky pro leváky nemají.

Školy disponující pomůckami pro leváky

V šesté otázce jsem se učitelů ptala, zda jejich škola disponuje výtvarnými pomůckami, které jsou určeny výhradně pro leváky, a které mají zároveň možnost si žáci zapůjčit. U této **otázky jsem předpokládala, že naprostá většina označí** odpověď ne, potvrzující, **že jejich škola nemá pomůcky pro leváky**. Tento výsledek jsem předpokládala z toho důvodu, protože jsem se nikdy nesečkala s tím, že pokud učitel má tu možnost a přinese žákům do hodiny například nůžky, které si mohou žáci zapůjčit, tak aby zahrnovaly i nůžky určené speciálně pro leváky. Skutečný výsledek mě ničím nepřekvapil, neboť **více jak polovina učitelů potvrdila, že jejich škola nedisponuje výtvarnými pomůckami pro leváky**.

K této otázce se váže i první otázka, kde jsem se učitelů ptala, zda je jejich škola situována na vesnici či ve městě. Tyto dvě otázky jsem do ankety zařadila proto, jelikož **jsem si myslela, že městské školy** mají více možností a spíše tyto školy **budou vlastnit určité pomůcky pro leváky**. Dále mě zajímalo, zda i některé školy na vesnicích jsou vybaveny těmito pomůckami. Výsledky jsem pro větší přehlednost zpracovala do grafů.

Graf 10: Poměr městských a vesnických škol disponující pomůckami pro leváky

V tomto případě sedm učitelů z města a osm učitelů z vesnice odpovědělo, že jejich škola disponuje pomůckami pro leváky. Když nebudeme do tohoto započítávat šest učitelů, kteří přiznali, že nevědí, zda jejich škola vlastní tyto pomůcky, tak je z grafu patrná spíše mírná převaha vesnic. Tento fakt, že mezi městem a vesnicí je pouze tato malá odchylka, mě velmi překvapil, neboť jsem očekávala značnou převahu u učitelů z města. Skutečnost, že by výsledky mohly být takto vyrovnané, mě v žádném případě nenapadla. Mnohem více mě ale zaujalo, když jsem si spočítala, že těchto sedm učitelů z města odpovídá zhruba jedné městské škole. Kdežto, jak jsem výše uvedla, na vesnicích se v okolí Semil nacházejí spíše malotřídní školy a pouze pár škol, kde má každý ročník přidělenou svoji třídu. Na vesnicích tedy školy zaměstnávají na 1. stupni dva až pět učitelů. Z těchto rozdílných kapacit škol je náročnější zjistit, jakému počtu škol zhruba odpovídá počet osmi učitelů. V našem případě se může jednat o dvě až čtyři vesnické školy. Z těchto spíše orientačních výsledků **nemůžeme u této otázky vyslovit jasné závěry**, v jaké míře převažují vesnické školy vybavené pomůckami pro leváky nad školami městskými, které taktéž vlastní tyto pomůcky.

Budeme-li brát v potaz to, že na vesnici jsou pouze dvě školy, které vlastní pomůcky pro leváky, tak poměr městských škol je 1 : 4 (mají pomůcky : nemají pomůcky) a poměr vesnických škol je 1 : 3 (mají pomůcky : nemají pomůcky). V tomto případě mezi městskými a vesnickými školami není nějak zásadní rozdíl. Pokud ale budeme brát v úvahu, že jsou na vesnici čtyři školy, které jsou vybaveny pomůckami pro leváky, tak se zásadně změní i poměr. Městské školy mají stále stejný poměr 1 : 4 (mají pomůcky : nemají pomůcky), kdežto na vesnicích se poměr změnil na

1 : 1 (mají pomůcky : nemají pomůcky). Toto je již značný rozdíl mezi poměry městských a vesnických škol. Z tohoto důvodu **můžeme pouze usuzovat, že převaha škol, které disponují pomůckami pro leváky, je situována ve vesnicích.** Z důvodu nedostatku bližších informací nemůžeme přesně říci, o jak značnou převahu se jedná.

Graf 11: Poměr městských a vesnických škol nedisponujících pomůckami pro leváky

I když více učitelů z městských škol odpovědělo ne, tak v přepočtu na školy, se jedná o nižší počet městských škol oproti školám na vesnici. Na druhou stranu se tímto ale nesmíme nechat zmást, jelikož jsem ankety rozdala do více škol situovaných na vesnici. To znamená, že převedu-li výsledky na poměry jako v předešlém odstavci, tak získáme velmi různorodé poměry. Jelikož si nejsem zcela jistá, o kolik škol městských a vesnických se v tomto případě jedná, **je vyhodnocení této části otázky lehce nejisté.**

Konečné a zároveň platné závěry také nemohu provést z toho důvodu, že učitelé měli v anketě možnost zaškrtnout odpověď nevím, kterou využilo šest učitelů. Z toho tři učitelé učí ve městě a tři na vesnici. Myslím si, že pokud by tito učitelé reálně uvedli, zda jejich škola disponuje pomůckami či nikoliv, byly by konečné výsledky zcela odlišné. Je třeba se spokojit s výsledkem, že i vesnické školy disponují pomůckami pro leváky, a je dokonce možné, že jsou ve své vybavenosti dokonce i v mírné převaze oproti školám městským.

Učitelé, kteří uvedli, že jejich **škola má k dispozici výtvarné pomůcky pro leváky**, dále všichni specifikovali, že se **jedná pouze o nůžky**. Toto jsem očekávala, neboť z vlastní zkušenosti vím, že pokud učitel chce žákům poskytnout možnost zapůjčit si některé školní pomůcky, tak se většinou jedná pouze o nůžky.

A také si myslím, že se jedná o nůžky právě z toho důvodu, že jsou z mého pohledu považovány za nejrozšířenější pomůcku pro leváky, a jejich využití při střihání značně ovlivní kvalitu konečného výsledku.

Zohledňování leváků při plánování hodin

Dále mě při výzkumu zajímalo, zda se učitelé zamýšlejí nad tím, jaké složení žáků je ve třídě, ve které právě vyučují výtvarnou výchovu. Přesněji řečeno, mají-li ve třídě leváka. Pakliže tento fakt berou na vědomí, tak zda přítomnost leváků nějakým způsobem zohledňují i při plánování svých hodin. Výsledný, značně **převažující počet odpovědí, že učitelé nijak nezohledňují přítomnost leváků ve třídě**, mě ničím zvlášť nepřekvapil, neboť jsem počítala s tím, že se mi více jak tři čtvrtina anket vrátí s touto označenou odpovědí.

Je možné, že důvodem, proč většina učitelů zvolila právě tuto odpověď, je **nízká informovanost učitelů** o specifikách leváctví. Fakt, že mají ve třídě leváka, mohou považovat za samozřejmost, jelikož v dnešní době je zcela běžné, že se v každé třídě objeví alespoň jeden levák. Proto si ani nemusejí učitelé uvědomit, že se jedná o žáka, který vládne odlišnými výtvarnými schopnostmi než vrození praváci.

Pouze osm učitelů odpovědělo, že při plánování svých hodin určitým způsobem zohledňují přítomnost leváků ve třídě. Jelikož u této otázky neměli učitelé možnost se dále vyjádřit, jakým způsobem berou ohled na leváky, tak mohu pouze předpokládat, o jaké způsoby by se mohlo jednat.

Jedna anketa se mi vrátila zpět, aniž by u této otázky byla označena jakákoliv odpověď. V tomto případě si nejsem vůbec jistá, z jakého důvodu se učitel rozhodl na tuto otázku neodpovídat. Jedním z možných důvodů je, že učitel mohl nevědomky a bez záměru otázku vynechat.

Rozdíly ve finálních výtvorech leváků a praváků

Když jsem se probírala problematikou leváctví, začala jsem se domnívat, že z důvodu jejich pravoemisférového myšlení a levorukého kreslení a malování se musejí objevit rozdíly ve finálních výtvorech leváků a praváků. I tento můj předpoklad jsem si ověřila anketní otázkou, kde jsem se učitelů ptala, zda zaznamenali nějaké

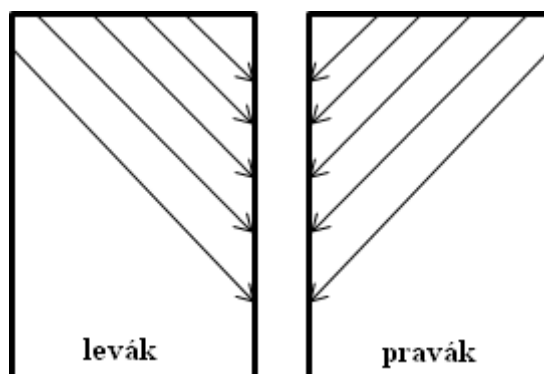
rozdíly mezi konečnými výtvary leváků a praváků. I když značná **většina učitelů** tento **můj předpoklad vyvrátila**.

Učitelé v této otázce měli možnost odpovědět, že **nevědí, zda se vyskytují určité rozdíly ve finálních výtvorech leváků a praváků**. Tuto odpověď označilo pět učitelů. Je možné, že se jedná o učitele, kteří se nikdy nezamýšleli nad tím, zdali mají ve třídě leváka. Proto ani při hodnocení se nezabývali skutečností, že by určité rozdíly ve výtvorech mohli být zapříčiněny odlišnou lateralitou žáků.

Na druhou stranu stejný počet učitelů uvedl, že **rozdíly mezi výtvary praváků a leváku jsou skutečně prokazatelné**. Tyto učitele jsem poprosila, aby na níže uvedený řádek doplnili, u jakých technik se můžeme setkat s rozdílnými pracemi praváků a leváků a konkrétně v čem můžeme tyto rozdíly identifikovat. Učitelé uvedli, pouze techniky, ale dále již nespecifikovali konkrétní rozdíly. Předpokládala jsem, že ve výtvorech leváků se projeví jejich představivost a fantazie. Jelikož učitelé uvedli pouze **překrývání barev, rozpíjení či malba obecně**, tak se můžu pouze domnívat, že tyto odpovědi mohou zahrnovat i moje domněnky. Dále se učitelé zmínili, že jsou určité **rozdíly při práci s tuší**, kde jeden učitel uvedl skutečnost, že leváci mají více roztřesenou linii. Toto byl i zároveň můj druhý předpoklad při položení této otázky. Z důvodu specifického způsobu psaní u leváků jsem usuzovala, že by se mohla vyskytnout jistá odlišnost ve výtvarných dílech vytvořených pomocí tuše. Zatímco praváci redisperu po papíře táhnou, leváci ho musejí spíše tlačit po papíře kupředu. Z tohoto důvodu není tah hladký, ale poněkud kostrbatý, což může mít za následek i roztřesenou linii. Další dva učitelé zaznamenali **rozdíly při stříhání**. U těchto odpovědí si kladu otázku, zda bylo myšleno, že rozdíly se mezi leváky a praváky vyskytují jen v případě, že levák používá nůžky pro praváky, nebo zda se jedná i o možnost, kdy leváci pracují s nůžkami pro leváky. Myslím si, že pokud leváci používají při stříhání nůžky určené pro praváky, tak se zcela jistě vyskytnou určité rozdíly. Zároveň se domnívám, že stříhá-li levák nůžkami, které jsou určeny speciálně pro leváky, tak by se finální výtvar v zásadě nemusel odlišovat od výtvarů praváků.

Myslím si, že další rozdíl mezi finálními pracemi praváků a leváků, který ovšem nebyl zmíněn v žádné odpovědi, by mohl nastat při technice **šrafování**. Zatímco praváci začínají v levém horním rohu a provádějí tah směrem šikmo dolů doleva, tak leváci

podle mého názoru budou spíše začínat v pravém horním rohu, kde povedou čáru směrem šikmo dolů doprava.

Obrázek 9: Mechanismu šrafování leváka a praváka

Náročnost technik

Z důvodu značné převahy nevědomosti učitelů o rozdílných výtvorech leváků a praváků mě nepřekvapil ani **značně převažující počet učitelů, kteří se domnívají, že většina technik, které využívají v hodinách výtvarné výchovy, je stejně náročných pro všechny žáky.** Bez rozdílu, zda se jedná o leváky či praváky. Souhlasím s názorem, že pokud je levák dobře veden a řádně procvičuje levou ruku, tak za těchto okolností může dosáhnout stejných výsledků jako ostatní praváci.

Tato otázka byla rozšířena o doplňující řádek, kam učitelé měli uvést důvod, proč si myslí, že většina výtvarných technik je či není stejně náročných pro praváky a leváky. Možnost bližší specifikace své odpovědi využili pouze tři učitelé. Myslím si, že ostatní se dále nevyjádřili, protože o technikách, které využívají ve výtvarné výchově, nikdy více nepřemýšleli v souvislosti s leváky. Nikdy si nemuseli položit otázku, zda mají ve třídě nějakého leváka nebo zda například práce s tuší půjde stejně pravákům i levákům.

Doporučení při práci s leváky

Z celkových výsledků ankety jsem vyhodnotila, že spousta učitelů se nijak nepozastavuje nad skutečností, že se v jejich hodinách výtvarné výchovy vyskytují nejen praváci, ale i leváci. Z tohoto důvodu je pochopitelné, že na otázku, co by dotazovaní učitelé doporučili při práci s leváky v hodinách výtvarné výchovy, mi více

jak polovina učitelů neposkytla žádnou odpověď. A pouze pár dotazovaných se vyjádřilo ve smyslu, že mezi praváky a leváky nejsou žádné rozdíly.

O to více jsem byla potěšena anketami, kde mi učitelé umožnili prostřednictvím svých odpovědí zamyslet se nad potřebami leváků a jejich specifickými při práci. Se všemi navrženými radami souhlasím, neboť se ve většině případů shodují s doporučeními, které jsem uvedla výše v teoretické části diplomové práce. Patří sem především **správný zasedací pořádek, správný postup při práci od pravé strany k levé, používání pomůcek pro leváky či správné uspořádání věcí na stole.**

Odpovědi ale neobsahovaly pouze doporučení, které jsem si uvědomovala již dříve. Bylo mi doporučeno zařazovat do hodin výtvarné výchovy i **alternativní techniky**. Nejprve jsem nevěděla, co si pod touto odpovědí mám představit. Poté jsem zjistila, že do těchto alternativních technik můžeme zařadit například land-art. Uvědomila jsem si, jak moc se v této technice mohou leváci projevit. Tato technika je založena na experimentu a hlavně na fantazii a představivosti, která levákům skutečně nechybí. Jelikož se leváci často setkávají s překážkami, které jim nastraží pravou ruku společnost, musejí být neustále ve střehu a objevovat nové způsoby, jak se s těmito překážkami vyrovnat. Z tohoto důvodu leváci bez přestání musejí experimentovat. Což znamená, že v experimentech jsou o kousek dál, než praváci. Proto je určitě dobré do hodin zařadit například techniku land-artu, ve které mohou leváci ukázat, co v nich opravdu je.

2.2 Pozorování

Pozorování je jednou z metod pedagogického výzkumu, které je charakterizováno sledováním jevů, které působí na naše smyslové vnímání. Jedná se o metodu, při které je důležité si nejprve promyslet záměr, sestavit cíle pozorování a celé pozorování pečlivě naplánovat, což zaručuje objektivnost této metody. Pozorování by mělo být dále prováděno systematicky a řízeně (Skutil 2011, s. 101).

2.2.1 Cíl pozorování

Hlavním cílem pozorování bylo zjistit, zda jsou leváci vedeni učitelem ke vhodnému zasedacímu pořádku, k vhodnému uspořádání věcí na lavici a také

k vhodnému postupu při práci v hodině výtvarné výchovy. Dalším cílem bylo zjistit, jaké pomůcky určené speciálně pro leváky využívají leváci v hodině výtvarné výchovy a ověření si, zda četnost výskytu leváků zjištěná z anketního šetření odpovídá skutečnosti.

2.2.2 Cílová skupina

Pozorování bylo zaměřeno na žáky 1. stupně základní školy v Semilech. Jednalo se konkrétně o leváky 2., 4. a 5. ročníku. Dále bylo pozorování soustředěno na učitele, kteří vyučují výtvarnou výchovu právě na této základní škole a v těchto ročnících.

2.2.3 Výzkumný nástroj

Pro zaznamenávání poznatků z pozorování, které dále vedou k dosažení výše stanovených cílů pozorování, jsem vytvořila tzv. záznam z pozorování (viz příloha č. 2). Tento záznam obsahuje body, na které jsem se během pozorování soustředila. Jednotlivé body jsou zaměřeny nejen na žáky, ale také na učitele, kteří ve třídě vyučují výtvarnou výchovu.

Poznámky ze záznamů jsem níže zpracovala v analýze pozorování. Tyto poznatky z pozorování jsem dále doplnila o své názory a připomínky, které můžeme nalézt v diskuzi, která je zaměřena na výsledky z pozorování.

2.2.4 Sběr dat

Před samostatným pozorováním jsem navštívila ředitele základní školy v Semilech a sdělila mu žádost o poskytnutí možnosti pozorování hodin výtvarné výchovy na 1. stupni. Má žádost byla ředitelem kladně a se zájmem přijata. Následně jsem taktéž požádala i jednotlivé učitele výtvarné výchovy, zda by byli ochotni mi poskytnout možnost pozorovat jejich hodinu výtvarné výchovy. Učitelé byli předem obeznámeni s tím, za jakým účelem bude toto pozorování prováděno. Tento účel jsem jim ovšem nesdělila kompletní, neboť nebyli obeznámeni s tím, že je pozorování zaměřeno i na jejich přístup. K tomuto kroku jsem přistoupila záměrně, abych učitele touto informací předem neovlivnila. I tito tři dotazovaní učitelé moji žádost přijali a umožnili mi provést pozorování v hodinách výtvarné výchovy.

Do třídy jsem pokaždé vstoupila společně s učiteli, kteří mě ihned v úvodu představili. Žákům ovšem nezmiňovali, za jakým účelem jsem do třídy přišla, aby to nenarušovalo jejich práci při hodině. Během hodiny jsem společně s učiteli procházela mezi jednotlivými žáky ve třídě, kde jsem si především všímala leváků. Při pozorování jsem se zaměřila na jednotlivé body, které jsem měla uvedeny v záznamu z pozorování, jež jsem si do třídy přinesla. V průběhu pozorování leváků jsem na základě jejich souhlasu pořizovala fotky, zaznamenávající specifika jejich práce. Následně jsem i pozorovala učitele, zda nějakým způsobem reagují na skutečnost, že mají ve třídě leváky a zda jsou informováni o specifikách práce s leváky.

Vždy posledních pět minut z dané vyučovací hodiny jsem využila k vyplnění záznamu z pozorování, který jsem si s sebou přinesla. Na konci hodiny jsem se s žáky rozloučila a opět jsem odcházela ze třídy společně s učiteli.

2.2.5 Analýza pozorování

Poznámky, které jsem si během pozorování zaznamenala do záznamu z pozorování, jsem níže zpracovala a uspořádala do stejných bodů, které byly stanoveny v záznamu.

Pozorování č. 1

Ročník: 2.

Celkový počet žáků: 20

Počet leváků: 2

Zasedací pořádek leváků: Leváci seděli společně v jedné lavici, která se naházela v řadě u dveří.

Zásah učitele do zasedacího pořádku: Učitel žádným způsobem nezasahoval do zasedacího pořádku leváků.

Uspořádání věcí na lavici leváků: Levák sedící v pravé části lavice měl pastelky položené vpravo, kdežto levák sedící vlevo měl umístěné vodovky a kelímek s vodou na levém kraji stolu.

Zásah učitele do uspořádání věcí na lavici leváků: Učitel žádným způsobem nezasahoval do uspořádání věcí na lavici leváků.

Postup leváků při práci: Levák, který vystřižené srdíčko vybarvoval pastelkami, si ho nejprve pastelkou rozdělil na dvě části a poté začal vybarvovat levou stranu srdíčka, kde již pokračoval od pravé strany k levé. Žák používající vodovky si taktéž rozdělil srdíčko a i on začal pracovat na levé straně, kde ale postupoval opačně, tudíž od levé strany k pravé.

Zásah učitele do postupu leváků při jejich práci: Učitel žádným způsobem nezasahoval do postupu leváků při jejich práci.

Pomůcky: Jeden levák používal při hodině výtvarné výchovy nůžky pro leváky na rozdíl od druhého leváka, který pracoval s nůžkami, které jsou určeny pro manipulaci praváky. Ani jeden žák neměl v penále pastelky či jiné pomůcky, které by byly vhodné pouze pro leváky.

Pozorování č. 2

Ročník: 5.

Celkový počet žáků: 23

Počet leváků: 2

Zasedací pořádek leváků: V této třídě byly lavice uspořádány do tvaru písmene U a dvě lavice se nacházely uprostřed tohoto uspořádání. Jeden levák seděl v lavici, která byla právě uprostřed třídy, kde jeho místo náleželo pravé části lavice. Druhý levák seděl v levé části lavice, přičemž jeho lavice byla situována tím způsobem, že žák sice seděl v blízkosti okna, ale zároveň seděl zády k oknu.

Zásah učitele do zasedacího pořádku: Učitel žádným způsobem nezasahoval do zasedacího pořádku leváků.

Uspořádání věcí na lavici leváků: Levák sedící v pravé části lavice měl položené vodovky a kelímek s vodou nad čtvrtkou uprostřed svého pracovního místa. Druhý levák, sedící zády k oknu, pracoval v hodině výtvarné výchovy pouze pastelkami, které měl položené v pravé části svého pracovního prostoru.

Zásah učitele do uspořádání věcí na lavici leváků: Učitel přemístil levákovi vodovky do horního levého rohu jeho pracovního prostoru. Druhému levákovi žádným způsobem nezasahoval do uspořádání věcí na lavici.

Postup leváků při práci: Levák malující vodovkami nejprve začal pracovat v prostředním vodorovném pruhu čtvrtky, kde postupoval od levé strany k pravé. Poté pokračoval v horní části čtvrtky, kde postupoval stejným směrem jako předtím. Horní část ovšem nedokončil celou a posléze přešel na dolní část, kde opět začal pracovat na levé straně. Ani tuto část celou nedokončil a začal se věnovat detailům v prostřední části výtvoru. Dále přešel na horní a dolní část a nakonec svou práci zakončil posledními detaily v prostřední části. Levák kreslící pastelkami začal na své čtvrtce pracovat v levé části uprostřed, kde ztvárnil pouze pár detailů. Následně se přesunul na dolní část čtvrtky a zde postupoval od pravé strany k levé. Po dokončení dolní části začal pracovat v pravé části čtvrtky, kterou dokončil celou, a nakonec se vrátil a dokončil i celou levou část výtvoru.

Zásah učitele do postupu leváků při jejich práci: Učitel žádným způsobem nezasahoval do postupu leváků při jejich práci.

Pomůcky: Levák, který maloval vodovkami, tak při své práci nepoužíval žádné pomůcky, které by byly určeny výhradně pro leváky. Toto platí i u druhého žáka, který při kreslení pastelkami taktéž nepoužíval žádné speciální pastelky či jiné pomůcky pro leváky. Když jsem oba žáky poprosila, zda by mi mohli ukázat své nůžky, které běžně používají, ukázalo se, že v obou případech se jedná o nůžky určené speciálně pro manipulaci leváky.

Pozorování č. 3

Ročník: 4.

Celkový počet žáků: 24

Počet leváků: 3

Zasedací pořádek leváků: První levák seděl v samostatné lavici, která byla umístěna v řadě u okna. V této řadě u okna seděl i druhý levák, který se nacházel v levé části lavice. A třetí levák seděl taktéž v levé části lavice, která byla situovaná v zadní části třídy a v prostřední řadě.

Zásah učitele do zasedacího pořádku: Učitel žádným způsobem nezasahoval do zasedacího pořádku leváků.

Uspořádání věcí na lavici leváků: Dva leváci měli pastelky rozprostřené v horní části lavice a zároveň po celé šíři své pracovní plochy. Třetí levák měl pastelky uložené v penále, který měl na levém okraji svého stolu.

Zásah učitele do uspořádání věcí na lavici leváků: Učitel žádným způsobem nezasahoval do uspořádání věcí na lavici leváků.

Postup leváků při práci: Jeden levák, pokud kreslil na pravé straně papíru, tak kreslil levou rukou a při práci na levé straně používal ruku pravou. Strany i ruce při kreslení střídal po malých intervalech. Druhý levák začal kreslit na pravé straně čtvrtky a postupně se dostával až k levé straně. A třetí levák kreslil na čtvrtce nejprve ve spodní části a dále postupně přecházel se svou kresbou do horní části čtvrtky.

Zásah učitele do postupu leváků při jejich práci: Učitel žádným způsobem nezasahoval do postupu leváků při jejich práci.

Pomůcky: Všichni tři leváci pracovali nůžkami, které jsou vyrobeny speciálně pro leváky. Jeden z leváků pracoval pastelkami pro leváky a ostatní dva leváci používali klasické pastelky.

2.2.6 Diskuze k pozorování

V následující diskuzi podrobně rozebereme poznatky získané z pozorování. Tyto poznatky jsou dále obohaceny o mé názory a připomínky k nim.

Četnost výskytu leváků

Pozorování v různých ročnících jsem provedla z toho důvodu, abych zjistila, zda četnost výskytu leváků v Semilech skutečně odpovídá výsledkům, které jsem dostala z anketního šetření, kde četnost výskytu leváků na 1. stupni základních škol v Semilech a okolí odpovídá 10%. Z těchto výsledků jsem předpokládala, že v každé z těchto tří tříd naleznu alespoň jednoho leváka. Tento můj předpoklad se potvrdil a skutečně v každé třídě byli minimálně dva žáci, kteří jsou leváci. Žáků jsem zaznamenala celkem 67

a z toho bylo 7 žáků leváků, což v přepočtu odpovídá, že **leváci se v těchto třech třídách vyskytují zhruba v 10,5%.**

Zasedací pořádek

Dále mě zajímalo, jaké místo v lavici leváci preferují ve své třídě, jak mají uspořádané věci na lavici během výtvarné výchovy a také jakým způsobem postupují při plnění zadaného úkolu. Tato část pozorování ale nebyla zaměřena pouze na žáky, neboť mě taktéž zajímalo, jak se k levákům staví učitelé a jak jsou informováni o specifikách leváctví. Zda levákům zasahují do zasedacího pořádku nebo do rozmístění věcí na lavici či do postupu plnění zadané práce, pokud učitel zaznamená možné příčiny, které vedou ke zhoršeným podmínkám pro kvalitní plnění úkolu.

V jedné třídě seděli dva leváci spolu v jedné lavici. Toto je jistě bez pochyby správné, neboť to odpovídá situaci, kdy sedí v lavici spolu dva praváci. Tito leváci ale seděli v řadě u dveří, tudíž se k nim dostalo podstatně méně světla, než kdyby seděli v řadě u okna. Snad ještě více ale pro mě byla zarážející situace v druhé třídě, kdy levák seděl sice u okna, ale zároveň seděl zády k oknu, tudíž si stínil nejen svou levou rukou, ale také celým svým tělem. Další levák sedící v jedné lavici s pravákem měl své místo v pravé části lavice. Hned na první pohled bylo vidět, že oba dva žáci mají značně omezený prostor pro manipulaci s pomůckami a museli se neustále vyklánět z lavice, aby si nedrkali lokty o sebe. Velmi mě překvapilo, že ani v jednom případě učitelka nezasáhla do jejich zasedacího pořádku a nechala je pracovat za těchto podmínek. 4. ročník jsem vyhodnotila jako ten, kde leváci nejvíce zaujímali místa pro ně vhodná, která jsou v levé části lavice a v řadě u okna.

Uspořádání věcí na lavici

Co se týče rozmístění věcí na lavici, vyzorovala jsem, že zhruba ve stejném poměru nalezneme leváky, kteří si své pomůcky odkládají do levé části svého pracovního prostoru, taktéž nalezneme i leváky, kteří mají pomůcky umístěné po celé šířce horní části lavice a dále leváky, které mají pomůcky v pravé části lavice. Pokud se jedná o pastelky, tak si myslím, že v tomto případě mohou učitelé nechat rozmístění věcí na lavici levákům tak, jak jim to vyhovuje. Pokud se jedná ale o práci s vodovkami, jsem toho názoru, že by se tyto pomůcky měly skutečně nacházet v horní pravé části jejich pracovního místa. Pokud budou mít leváci vodovky a dokonce i kelímeček s vodou

nalevo od sebe, mají následovně nedostatečný prostor při manipulaci se štětcem a může dojít k určitým komplikacím. V jednom případě dokonce sama učitelka přemístila levákovi vodovky nalevo, na základě čehož pro mě vyplývá možný fakt, že **učitelé jsou nedostatečně informováni o specifikách práce s leváky.**

Postup při práci

Při postupu plnění svého zadaného úkolu každý levák postupoval zcela odlišným způsobem. Jediné, v čem jsem zaznamenala podobnost je to, že všichni leváci skákali na čtvrtce od jedné strany k druhé, aniž by dokončili rozpracovanou část. Myslím si, že jim nikdo neposkytl informace, jaký způsob postupu by měli zvolit, aby si zajistili vhodné podmínky pro kvalitní plnění jejich úkolu. I toto mě vede k myšlence nedostatečných znalostí učitelů v problematice leváků.

Pomůcky

Poslední, na co jsem se při svém pozorování zaměřila, je to, zda leváci používají pomůcky, které jsou vyrobeny speciálně pro ně a zda je skutečně rozdíl ve finálních výtvorech leváků používající tyto pomůcky a výtvorech leváků, kteří používají klasické pomůcky pro praváky. Nepřekvapilo mě, že téměř všichni leváci vlastnili nůžky pro leváky. V tomto případě si myslím, že se jedná o pomůcku, která značně ovlivňuje kvalitu finálního výtvoru.

Tento fakt jsem měla možnost pozorovat i v jedné třídě, kde vedle sebe seděli dva leváci. Jeden měl nůžky pro leváky a druhý stříhal klasickými nůžkami pro praváky. Finální výtvor žáka stříhajícího nůžkami pro leváky odpovídal stejné kvalitě, jako když jeho pravoručí vrstevníci stříhají nůžkami pro praváky. Na druhou stranu levákovi stříhajícímu nůžkami pro praváky odpovídal výtvor se sníženou kvalitou. Okraje jeho výtvoru byly značně nedbale ostříhány a nesouhlasily s předem předkreslenými vedoucími čarami. Žák, aby lépe viděl na předkreslený tvar, si musel papír ohýbat, takže výsledný výtvor byl i pomačkaný.

Obrázek 9: Levák stříhající nůžkami pro praváky, 2. ročník, Semily 13. 2. 2015

Z tohoto důvodu si myslím, že rodiče by měli svému levákovi zajistit alespoň nůžky pro leváky. Leváci budou podávat stejně kvalitní výkony jako jejich vrstevníci, což přispěje k pozvednutí jejich sebedůvěry a budou mít i větší radost z práce.

2.3 Shrnutí výsledků z anketního šetření a pozorování

Z anketního šetření jsme se dozvěděli, že v dnešní době se na 1. stupni základních škol v Semilech a okolí vyskytuje 10% žáků, kteří jsou leváci. Můžeme tedy předpokládat, že téměř v každé třídě se nachází minimálně jeden levák. Přesto, že se v dnešní době jistě všichni učitelé setkávají ve svých hodinách s leváky, můžeme se domnívat, že učitelům chybí povědomí o specifikách leváctví a o potřebách leváků. Vyplývá to z anketního šetření, které ukázalo, že někteří učitelé žádným způsobem neřeší zasedací pořádek leváků, který značně ovlivňuje kvalitu vykonávání zadané práce. Na tuto skutečnost poukázalo i pozorování, kde se potvrdilo, že někteří učitelé skutečně nezajišťují levákům vhodné podmínky pro práci v hodině výtvarné výchovy.

Co se týče rozmanitosti pomůcek pro leváky, které jsou využívány v hodinách výtvarné výchovy, bylo zjištěno, že nejpočetněji jsou zastoupeny nůžky pro leváky. Tento fakt, vyplývající z anketního šetření, byl ověřen a zároveň i potvrzen následným

pozorováním. Můžeme se domnívat, že tato skutečnost je zapříčiněna tím, že se levákům lépe pracuje s nůžkami pro leváky, které příznivě ovlivňují výslednou kvalitu jejich práce. Možná i z tohoto důvodu všechny školy disponující pomůckami pro leváky vlastní právě tyto nůžky.

Dále bylo zjištěno, že většina učitelů je toho názoru, že leváci nepotřebují speciální přístup učitele výtvarné výchovy. Tento poznatek vyplývá ze značné převahy odpovědí potvrzujících, že učitelé nezohledňují leváky při plánování hodin. Je to zřejmě z toho důvodu, že takřka týž počet učitelů nezaznamenal rozdíly ve finálních výtvorech leváků a praváků a tudíž je většina učitelů toho názoru, že téměř všechny techniky využívané v jejich hodinách jsou stejně náročné pro leváky i praváky.

Z pozorování jsme se také dozvěděli, že leváci nijak neřeší, jak mají mít správně rozmístěné pomůcky na lavici, aby mohli dobře a pohodlně pracovat na zadaném úkolu. Také nemají zautomatizovaný postup, který je pro ně vhodný. Může to být zapříčiněno tím, jak jsme již výše uvedli, že učitelé nedisponují dostatečnými znalostmi o potřebách leváků v hodině výtvarné výchovy.

3 Praktická část

V této praktické části diplomové práce je uvedeno desatero, které vychází nejen z poznatků získaných prostudováním odborné literatury zaměřené na problematiku leváctví, ale podkladem pro jeho vypracování se staly i názory učitelů, které byly získány prostřednictvím anketního šetření.

3.1 Desatero pro učitele

Toto desatero je určeno pro učitele výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol. Jedná se o navržená doporučení, díky nimž může být levákům zajištěn optimální rozvoj jejich osobnosti v hodině výtvarné výchovy.

1. Informujte spolužáky

Malí žáci jsou velmi ostražití a především velice všímaví, obzvláště pokud se jedná o záležitosti, které se něčím liší od většiny. Proto je vhodné, pokud máme ve třídě leváka, aby učitel hned v prvním ročníku při první hodině výtvarné výchovy žákům vysvětlil, že mají ve třídě levorukého spolužáka. Tak jako oni používají při kreslení, malování či stříhání svoji pravou ruku, tak levák naopak používá při plnění zadané práce ruku levou.

Jak jistě všichni víme, malé děti jsou přirozeně upřímné. A ne moc často přemýšlejí nad tím, co chtějí říci. Zkrátka řeknou to, co mají právě na jazyku. Řeknou to, aniž by si uvědomovali, že jejich myšlenky nahlas vyslovené mohou někoho zasáhnout. Někdy mohou svou upřímností i ublížit například svému spolužákovi či kamarádovi, aniž by to původně zamýšleli. Z tohoto důvodu by měl učitel na leváky upozornit s velkou opatrností.

Myslím si, že je vhodné, zvláště v prvním ročníku základní školy, aby se učitel věnoval v prvních hodinách výtvarné výchovy seznamování s výtvarnou výchovou obecně. Nejprve by si měl učitel povídat s prvňáčky, co je náplní předmětu výtvarné výchovy, jaké máme techniky, které si sami žáci v průběhu roku osvojí, a také by se měl zaměřit na určité zásady, které by si měli žáci postupem času zautomatizovat. V tomto okamžiku by učitelé měli své žáky upozornit na to, že se ve třídě vyskytují praváci, kteří při své práci postupují určitým způsobem a své pomůcky by měli mít uspořádány tak, aby mohli kvalitně vykonávat svoji práci. Dále by se měli zmínit, že ne všichni žáci

musí být nutně praváci, ale mohou se mezi nimi vyskytovat i leváci, kteří postupují při práci opačným způsobem a také mají opačně i uspořádané pomůcky.

2. Informujte rodiče leváků

V dnešní době se mnoho firem zabývajících se distribucí školních pomůcek snaží o to, aby svůj sortiment značně rozšířili i o pomůcky, které jsou určeny výhradně pro leváky. Když jdou rodiče kupovat svým dětem školní pomůcky do papírnictví, tak jistě zde narazí na nůžky, tužky, pastelky či jiné pomůcky, které jsou určeny pro leváky. Učitel by měl rodičům ale i doporučit, aby se podívali například na internetové obchody, kde bezpochyby najdou spoustu různých pomůcek, které jsou vhodné pro práci leváků ve výtvarné výchově.

Dále je vhodné, aby učitel upozornil rodiče na to, že mají doma malého leváka a že by bylo dobré, aby si rodiče zjistili nějaké potřebné informace týkající se leváctví. Popřípadě aby jim učitel sám osvětlil například problematiku správného úchopu kresebného náčiní, či aby je informoval o správném uspořádání věcí na stole. Pokud chceme, aby si žák osvojil správné návyky, je zapotřebí, aby byl k těmto správným návykům veden nejen ve škole, ale také doma rodiči. To docílíme komunikací mezi učitelem a rodiči leváka.

3. Ved'te žáky k používání vhodných pomůcek

Pokud žáci mají vlastní pomůcky, které jsou určeny výhradně pro leváky, tak je dobré, když učitel své levoruké žáky vede k tomu, aby skutečně pracovali s těmito pomůckami. Vysvětlit jim, že to je pro jejich dobro. Pokud budou používat pastelky pro leváky, nacvičí si a dále i zautomatizují správný úchop, což vede k odbourání křečovitého úchopu a tím pádem dochází i k minimalizaci tlaku na pastelku. Další vhodnou pomůckou pro leváky je rychleschnoucí inkoust, který nahradí tuš. Tento rychleschnoucí inkoust bych doporučila levákům, neboť leváci mají větší předpoklady pro rozmazání výtvaru v případě, že pracují s tuší. A za nejrozšířenější pomůcku můžeme považovat již mnohokrát zmíněné nůžky pro leváky. Je to z toho důvodu, že levák jen těžko může dosáhnout stejného výsledku, stříhá-li nůžkami pro leváky a posléze nůžkami pro praváky. Z tohoto důvodu je dobré, pokud učitel vede své žáky k tomu, aby skutečně používali nůžky, které jsou určené pro ně. Nejen že jim to usnadní práci, ale pouze takto se mohou leváci vyrovnat v obratnosti při manipulaci s nůžkami

svým pravorukým spolužákům. Žáci poté mohou mít dobrý pocit z toho, že odvedli stejně dobrou a kvalitní práci jako jejich vrstevníci.

4. Ved'te leváky ke správnému zasedacímu pořádku

I když navštívíme mnoho různých tříd, tak nikdy nenajdeme dvě třídy, které by byly totožné. Ať už se jedná o výzdobu či uspořádání lavic ve třídě. Ale i přes to má většina tříd jednu věc, která je považována za společný znak téměř všech školních tříd. Když vstoupíme do třídy, tak je povětšinou uspořádána tak, aby žáci sledující tabuli v přední části třídy měli po své levici okno a tudíž aby k nim světlo přicházelo z levé strany.

Tato skutečnost je z toho důvodu, že máme ve třídě převážně praváky a tímto způsobem jim je poskytnuto dostatečné světlo. Pokud totiž žák kreslí pravou rukou sedí ve třídě, kde mu světlo dopadá na lavici z levé strany, tak se nemusí pravák potýkat s problémem, že by si při práci stínil. Toto se ovšem nedá říci u leváků, kteří když kreslí levou rukou, tak si v takto uzpůsobené třídě bezpodmínečně musí stínit. Z tohoto důvodu by se měli učitelé zaměřit na to, aby leváka umísili do řady, která je u okna. V tomto případě se k levákovi dostane značně více světla, než kdyby seděl v řadě u dveří.

Dále by se také měl učitel nejen výtvarné výchovy soustředit na to, aby levák, který sedí v jedné lavici s pravákem, seděl v levé části jejich lavice. Je to z toho důvodu, aby si žáci navzájem nedrkali. Sedí-li totiž pravák v pravé části lavice a levák naopak v levé části jejich lavice, tak jejich lokty směřují ven od lavice a tudíž nemají možnost, aby do sebe naráželi lokty.

Je dobré, aby učitel levákům vysvětlil důvody, proč právě tento zasedací pořádek je pro ně vhodný. Pokud to žáci pochopí a zautomatizují si tento návyk, tak i v dalších ročnících si budou hledat své místo v levé části lavice, která je situována v blízkosti okna, což jim poskytne vhodné podmínky pro kvalitní plnění jejich práce.

5. Ved'te leváky ke správnému uspořádání věcí na stole

Učitel by měl pomoci uspořádat věci na pracovišti svých žáků tak, aby všichni žáci, bez ohledu na to, zda to jsou praváci či leváci, mohli neomezeně pracovat na svém zadaném úkolu. Tak jako je důležité praváky upozornit na to, že si mají papír umístit doprava od osy svého těla a pastelky, kelímek s vodou, vodovky, tuš či jiné pomůcky

naopak na levou stranu svého pracovního prostoru, tak stejně důležité je i upozornit leváky na to, že v jejich případě je uspořádání obrácené. Tudíž leváci by si měli papír nebo čtvrtku umístit vlevo od osy svého těla, na rozdíl od výtvarných pomůcek, které by si měli leváci odkládat do pravé části svého pracovního prostoru. Pokud pracují žáci s vodovkami, měli by si učitelé pohlídat i to, že by leváci měli mít kelímek s vodou v pravém horním rohu svého pracovního místa a před ním, blíže k tělu, by měli mít umístěny vodovky. Je to z toho důvodu, aby mohli při práci plynule řadit jednotlivé kroky za sebou (nejprve si namočí štětec, poté si naberou barvu a nakonec přejdou štětcem na čtvrtku – vše je konáno zprava doleva).

Učitelé by toto pravidlo rozmístění věcí na stole neměli brát na lehkou váhu a opravdu by měli dohlížet na to, aby si jejich žáci zautomatizovali tento vhodný způsob umístění pomůcek na lavici. Měli by mít na paměti, že i touto „maličkovostí“ mohou zjednodušit práci. Pokud má levák například vodovky a kelímek s vodou umístěn vedle čtvrtky na levém okraji stolu, musí se při nabírání barvy vytáčet do strany, což je velmi nepřírozený pohyb, který odporuje správnému způsobu sezení, který je u žáků mladšího školního věku taktéž velmi důležitý. Také se ale může stát, že si levák drkne rukou do vody, kterou má na levé straně a nechtěně může způsobit určité škody, nejen na svém výtvoru.

6. Ved'te leváky k správnému postupu při práci

Tak jako jsem výše apelovala na správné uspořádání věcí na stole z důvodu vyhnutí se nepříjemnostem, tak i z tohoto samého důvodu je dobré, pokud učitel vede žáky k zautomatizování správného postupu při práci. U leváků platí pravidlo, že by při malování či kreslení měli začínat od pravé části svého formátu a postupně přecházet do levé části. Respektováním tohoto postupu při práci si leváci sníží možnost rozmazání výtvoru. Pokud levák začne na pravé straně, levá strana bude čistá, tudíž si může při práci lehce opřít ruku o papír či čtvrtku, aniž by se bál, že si výtvor znehodnotí.

Nejen malí žáci od sebe rádi kopírují, což je možné i v hodinách výtvarné výchovy. Pokud pravák začne pracovat na své práci z levé strany, může se stát, že tímto postupem bude ovlivněn i levák sedící vedle, který taktéž začne na levé straně. Samozřejmě to může být i naopak, kdy pravák je ovlivněn postupem leváka, který začíná na pravé straně. V tomto případě hrozí nebezpečí rozmazání výtvorů stejně tak u leváků jako u praváků. Tudíž je zapotřebí, aby učitel žákům řádně vysvětlil, jak mají

při plnění své práce postupovat a také by měl zdůraznit, jaké to pro ně přináší výhody při respektování správného postupu.

7. Bud'te ohleduplní a trpěliví při nácviu nových technik

Učitelé by neměli zapomínat na fakt, že téměř v každé třídě se vyskytuje levák. Zvláště by na tuto skutečnost měli myslet i ve chvíli, kdy své žáky učí novou výtvarnou techniku. Pokud se mají žáci učit techniku, se kterou se doposud ještě nesetkali, tak je to něco nového pro všechny žáky, praváky i leváky. Pravoruký učitel by ale neměl zapomenout na to, že pro pochopení principu a následného zapamatování a zautomatizování správného postupu mají leváci zhoršené podmínky. Bude-li novou techniku předvádět pravoruký učitel, měl by mít na paměti, že leváci si všechny jeho pohyby a úkony musejí převést na druhou stranu. Proto je nezbytně nutné, aby učitel byl ohleduplný a měl trpělivost při nácviu nových technik.

Je dobré, aby učitel ukázal žákům tuto techniku i druhou rukou, tedy levou, což levákům jednoznačně nácvik nové techniky usnadní. V některých případech se ale může stát, že předvedení dané techniky levou rukou není v silách učitele. Za těchto okolností by si měl tedy učitel sednout naproti levákovi a pomalu mu novou techniku znovu ukázat, přičemž si levák bude převádět pohyby a bude se snažit je opakovat po učiteli zrcadlově obráceně.

8. Zařazujte alternativní techniky

Jelikož se leváci každodenně setkávají s pravorukou společností, kde na ně čekají určité nástrahy, se kterými se musejí neustále potýkat, mohli bychom leváky nazvat experty v hledání nových způsobů, jak se s nástrahami vypořádat. Tedy soudím, že mají i více zkušeností s experimentováním než praváci. Z tohoto důvodu si myslím, že by učitel měl do svých příprav na hodinu výtvarné výchovy zařadit i některé alternativní metody, ve kterých možná budou leváci více vynikat.

Učitelé mohou zařadit do hodin výtvarné výchovy alternativní techniky jako land-art, koláž, muchláž či frotáž. V těchto technikách jde o experimenty, například když žák při muchláži zmačká papír, tak nikdy dopředu neví, co mu z papíru vznikne, až ho znovu rozbalí. A s tímto produktem se pak nadále snaží kreativně pracovat, přičemž je zapotřebí fantazie a i určitá míra představivosti, která levákům rozhodně nechybí. Z tohoto důvodu tyto techniky mohou levákům přinést mnoho příjemných

pocitů, neboť jim učitel prostřednictvím těchto alternativních technik dal prostor pro to, aby si vyzkoušeli něco, v čem mohou objevit své přednosti a v čem mohou vynikat.

9. Nezapomeňte při hodnocení na pravohemisférové myšlení leváků

Někdy se stává, že zvláště na prvním stupni základních škol mají učitelé výtvarné výchovy již předem hotovou představu o tom, jakou přesnou podobu bude mít výsledný výtvar je jejich žáků. Měli by mít ale na paměti, že u leváků převažuje pravá hemisféra, která jim umožňuje podívat se na věci z trochu jiného pohledu. Proto se také může stát, že učitel zadá stejný úkol všem žákům, a přesto výsledky nebudou stejné. Při prezentování svých výtvarů se může stát, že téměř všechny finální výtvary budou zpracovány ve stejném duchu, a zároveň se mezi těmito podobnými výtvary objeví jeden, který bude zcela jiný než všechny ostatní. Tento zcela výjimečný výtvar, ač není podle představ učitele, by neměl nějakým způsobem negativně ovlivnit klasifikaci nebo aby tento výtvar nebyl učitelem prezentován tak, že žák nepochopil zadání. Neboť levoruký žák zadání pochopil, ale pochopil ho po svém a ztvárnil ho tak, jak jej vidí on sám.

10. Pochvalte své žáky

Každý učitel by měl mít také neustále na paměti, jak je důležité především tyto začínající školáky pozitivně motivovat. Učitelé by se měli snažit pomoci svým žákům vybudovat si kladný vztah ke škole a v tomto případě i k výtvarné kultuře. Je zapotřebí, abychom žáky neustále neupozorňovali na to, v čem jsou slabší, ale měli bychom vyzvednout to, v čem vynikají a co se jim daří. Říci někomu, že udělal něco špatně, to umí každý, ale najít na všem něco pozitivního a krásného, to je dar, který nemají všichni. Jsem toho názoru, že ve výčtu vlastností správného učitele by tento dar neměl být opomenut. Všichni jsou rádi, když jsou za něco pochváleni a malí školáci tuto pochvalu vnímají intenzivněji a velmi jim záleží na tom, aby se učiteli líbil právě jejich výtvar. Proto si myslím, že každý učitel při hodnocení, i když se bude jednat třeba o méně povedený výtvar, by měl nalézt a vyzdvihnout to, co dělá právě tento výtvar jedinečným. A toto platí nejen při práci s leváky, ale při práci se všemi dětmi.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjištění, jakým způsobem leváci pracují v hodinách výtvarné výchovy, zda učitelé berou na vědomí přítomnost leváků a případně jak s touto skutečností nakládají ve svých hodinách.

V první polovině teoretické části nalezneme informace, které se týkají problematiky leváctví obecně, počínaje historickými fakty, faktory ovlivňující pravorukost či levorukost, rozdíly mezi praváky a leváky, některými typy leváků a v neposlední řadě je zde zmíněno několik druhů diagnostik leváctví. Druhá polovina této části je zaměřena na problematiku leváctví v hodinách výtvarné výchovy. Nejprve jsou zde zmíněny určité výhody a nevýhody leváctví v hodinách výtvarné výchovy. Je zde také uvedena motivující podkapitola, ve které se můžeme seznámit s vybranými významnými levorukými umělci. Dále je tato část zaměřena na pomůcky vhodné pro leváky a na zásady, které by neměly být opomenuty v případě přítomnosti leváka ve třídě.

Ve výzkumné části je možno nalézt výsledky z anketního šetření, které bylo zaměřeno na přístup učitelů výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol k levákům. Dále tato část obsahuje i výsledky z pozorování, které jsem uskutečnila během hodin výtvarné výchovy na základní škole v Semilech. Toto pozorování bylo zaměřeno nejen na přístup učitelů k levákům, ale především na samotné leváky. Na konci této části jsou celkově shrnuty nasbírané poznatky.

Praktická část obsahuje mnou navržené desatero, které je určeno učitelům výtvarné výchovy na 1. stupni základních škol. Uvedené desatero vychází nejen z poznatků získaných z odborné literatury, ale i z poznatků získaných výzkumem. Toto desatero jsem navrhla, jelikož výsledky anketního šetření a pozorování vykazovaly nedostatečnou informovanost učitelů o problematice leváctví.

Seznam použité literatury

- DRNKOVÁ, Z., SYLLABOVÁ, R., 1991. *Záhada leváctví a praváctví*. 2. dopl. vyd. Praha: Avicenum. ISBN 80-201-0113-6
- HEALEY, J. M., 2002. *Leváci a jejich výchova*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-701-9.
- HLAVÁČEK, L., 1986. *Josef Lada*. 1. vyd. Praha: Horizont.
- MATĚJČEK, Z., 1988. *Dyslexie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- MICHALOVÁ, Z., 2011. *Reedukace a kompenzace dyslexie, dysgrafie, dysortografie*. Liberec. ISBN 978-80-7372-744-4.
- PŘÍHODA, V., 1936. *Praxe školského měření*. 2. vyd. Praha: Dědictví Komenského.
- SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SOVÁK, M., 1962. *Lateralita jako pedagogický problém*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- SOVÁK, M., 1985. *Výchova leváků v rodině*. 7. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- VODIČKA, I., 2008. *Nechte leváky drápat: metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-479-3.
- WITTLICH, P., 2006. *Alfons Mucha*. 1. vyd. Praha: Sloart. ISBN 80-7209-764-4
- WRIGHT, E., 2008. *Slavní leváci v dějinách lidstva*. 1. vyd. Praha: Fortuna Libri. ISBN 978-80-7321-398-5.
- ZOCHE, H.-J., 2006. *Vidím svět i z druhé strany: mimořádné schopnosti leváků*. 1. vyd. ISBN 80-249-0647-3.

Internetové zdroje

ATLAS SIGNS AND PLAQUES, 2015. Leonardo da Vinci: The Original Renaissance Man. In: *Atlas space and place*. [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.customasapblog.com/leonardo-da-vinci-the-original-renaissance-man>

ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA, 2015. Assessment and influence. In: *Encyclopædia Britannica*. [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/379957/Michelangelo/16623/Assessment-and-influence>

JOHNSTON, R., 2015. Josef Lada – landscape painter and Švejk illustrator. In: *Radio Praha*. [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/en/section/czech-history/josef-lada-landscape-painter-and-svejk-illustrator>

MINET s. r. o., 2007. Nechte leváka drápat. In: *Střípky* [online]. [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.stripky.cz/1069-nechte-levaka-drapat.html>

OPATŘILOVÁ, D., 2014. Návyky a zásady. In: *Grafomotorika a psaní u žáků s tělesným postižením: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity*. [online]. [cit. 2015-01-29]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js14/grafomot/web/pages/03-01-navyky.html>

PART LIMITED s. r. o., 2015. Úvod. In: *Bruynzeel-sakura* [online]. [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.bruynzeel-sakura.cz/>

Pomozte dětem správně držet tužku. In: *Mateřská škola Mezi Domy*. [online]. [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: <http://www.msmezidomy.cz/tuzka.php>

ŠTEFKOVÁ, J., 2015. Tužky. In: *Potřeby pro školy: Výtvarné, školní a umělecké potřeby*. [online]. [cit. 2015-01-29]. Dostupné z: <http://www.potreby-pro-skoly.cz/tuzky/c-1406/>

ŠUMBEROVÁ, V., 2015. Alfons Mucha neznámý a překvapivý. In: *iDNES.cz*. [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/alfons-mucha-neznamy-a-prekvapivy-dr4/vytvarne-umeni.aspx?c=A051026_212057_show_tipy_kot

VODIČKA, I., 2012. Levák v lavici - Leváci a leváctví. In: *Leváci a leváctví* [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://www.levactvi.cz/levak-a-psani/levak-v-lavici/>

WIKIPEDIA, 2015. Raphael. In: *Wikipedia: The Free Encyclopedia*. [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Raphael>

Seznam příloh

Příloha 1: Anketa

Příloha 2: Záznam z pozorování

Příloha 1

Anketa

Leváci ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ

Vážený pane učiteli/ vážená paní učitelko, chtěla bych Vás požádat o vyplnění krátké ankety, která se věnuje problematice leváků ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ. Na základě zjištěných výsledků bych ráda navrhla vhodná opatření vedoucí ke zmírnění obtíží leváků ve výtvarné výchově. Anketa je anonymní. Vámi zvolenou odpověď prosím označte křížkem, popřípadě doplňte slovně. Velice Vám děkuji za Váš čas.

Kateřina Hejlová (studentka Katedry primárního vzdělávání Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci)

1. Je Vaše škola situována ve městě nebo na vesnici?

město

vesnice

2. Kolik žáků celkem vyučujete ve všech svých hodinách výtvarné výchovy?

Počet: .....

3. Kolik z nich jsou leváci? (odhadněte)

Počet: .....

4. Přizpůsobujete levákům zasedací pořádek v hodinách výtvarné výchovy?

ano

ne

Pokud ano, napište prosím jakým způsobem: .....

.....

5. Používají leváci v hodinách výtvarné výchovy vlastní pracovní pomůcky, které jsou určeny speciálně pro leváky?

ano

ne

Pokud ano, napište prosím jaké: .....

.....

6. Disponuje Vaše škola výtvarnými pomůckami, které jsou určeny pouze pro leváky, a které si mohou žáci zapůjčit?

- ano
- ne
- nevím

Pokud ano, napište prosím jakými: .....

.....

7. Zohledňujete při plánování hodiny výtvarné výchovy přítomnost leváků na hodinách výtvarné výchovy?

- ano
- ne

8. Zaznamenal/a jste některé výtvarné techniky, u kterých se vyskytují rozdíly mezi finálními výtvary praváků a leváků?

- ano
- ne
- nevím

Pokud ano, napište prosím u jakých technik a jakým způsobem: .....

.....

9. Domníváte se, že většina technik, které využíváte v hodinách výtvarné výchovy, jsou stejně náročné pro leváky i praváky?

- ano
- ne
- nevím

Napište prosím proč: .....

.....

10. Co byste doporučil/a při práci s leváky v hodinách výtvarné výchovy?

.....

.....

Příloha 2

ZÁZNAM Z POZOROVÁNÍ

Ročník:

Počet žáků:

Počet leváků:

---

1. Zasedací pořádek leváků:

—> *Zásah učitele do zasedacího pořádku leváků:*

2. Uspořádání věcí na lavici leváků:

—> *Zásah učitele do uspořádání věcí na lavici leváků:*

3. Postup leváků při práci:

—→ ***Zásah učitele do postupu leváků při jejich práci:***

4. Pomůcky pro leváky: